

ВЕЉКО ВИЛИЋ
(правник у пензији)

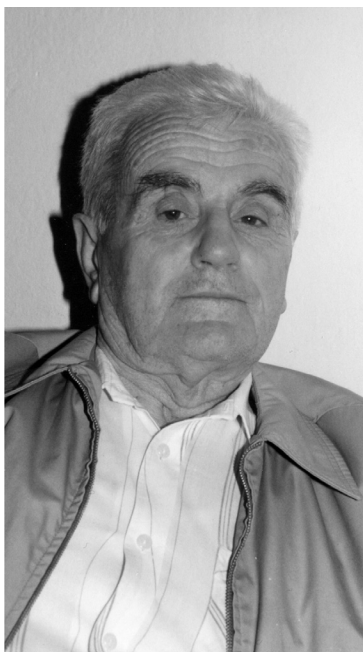
КАД ШЕГРТИ ВЛАДАЈУ

(Браићевићи, 1942 – 1999)

№

Фоча, 2005.

О АУТОРУ

Вељко Вилић је рођен 27.02.1927. године у селу Браићевићима, општина Гацко, од оца Рада и мајке Босиљке, рођене Миљанић.

Склопио брак 1949. године с Драгицом Шолаја, рођеном 28.08.1927. у Наданићима, општина Гацко.

Аутор је завршио основну школу у Наданићима, малу матуру у Фочи, средњу управну школу у Сарајеву, Вишу управну школу завршио такође у Сарајеву.

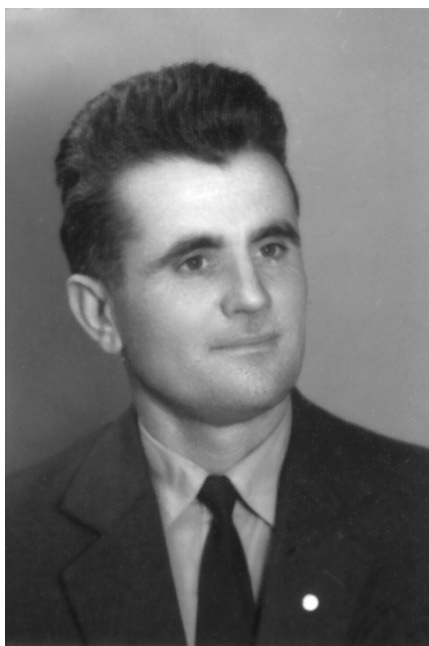
У браку су стекли троје дјеце:

Кћерка Ранка, рођена 03.01.1951. године, удата за доктора Драгана Урошевића, који је погинуо у саобраћајном удесу 1981. године. Ранка има кћерку Ану (23.09.1979.), која је професор енглеског језика.

Кћерка Стојанка, рођена 27.04.1952. године, удата за дипломираног економисту Милоша Драгичевића. Имају два сина: Мирослава (28.02.1972.) и Миленка (18.11.1973.), оба ожењена. Мирослав живи већ десет година у Канади и има сина Филипа (18.09.1996.). Ако Бог да биће још дјеце. Миленко живи у Фочи и за сада Богу хвала, има три кћерке: Матеју, Теодору (близанци 18.02.2000.) и Катарину (07.03.2005.).

Син Ранко (15.07.1958.) ожењен, живи у Врицу има двоје дјеце – Невена (28.12.1987.) и Раде (13.03.1993.)

Писац има троје дјеце, петоро унучади и четворо праунучади - за сада. Хвала Богу, каже, СРЕТАН ЈЕ.

Ову књигу посвећујем
српским борцима који су пали у Другом свјетском рату,
борећи се за Крст Часни и слободу златну.
Посебно носим обавезу према свом оцу Раду и стрицу Видаку,
званом Виња, те борцима војводе Милана Зиројевића који су
бранили праћедовску традицију и
нису жалили своје животе дати за њу.

Вељко Вилић

Дуго Браћевића

ПОСТАНАК СЕЛА БРАИЋЕВИЋИ

Не може се тачно утврдити када је село Браићевићи настало, односно насељено.

Вјероватно је насељено у неком давном прошлом вијеку. Наши ђедови и прађедови нису могли доказати која је то година била ни који вијек.

Наши стари су препричавали да су у засеоку Рајићи, (који припада селу Наданићи), удаљеног око два километра од села Браићевићи, пребивала три брата. Звали су се Рајо, Брајо и Вишњо. Браћа су се поженили и стекли своје породице, тако да нису имали услова да даље живе заједно. Браћа су се договорили да Рајо остане у том мјесту гдје су заједно живјели и то мјесто се и дан данас зове Рајићи, по имену Раја.

Брајо одлази са Рајића и насељава мјесто удаљено од Рајића око два километра сјеверозападно. У том мјесту Брајо направи кућу и са својом породицом се ту стално настани. Тако да је то мјесто по имену Браја добило назив Браићевићи.

Трећи брат Вишњо се населио такође на око два километра удаљено место, сјевероисточно од Рајића и по имену Вишњо добило је име Вишњево.

Тако да и дан данас постоје: село Браићевићи, село Вишњево и засеок Рајићи.

Браћа су имала старог оца, мајка им је рано умрла, који је заједно са синовима живио. Они су се договорили да отац остане са сином Рајом и да живи у засеоку Рајићи. По његовој смрти браћа су се договорили да га закопају на једно мање брдо, превој, тако да његови синови Рајо, Брајо и Вишњо могу виђети од својих кућа његов гроб.

Тако је и било...

Браћа оцу подигоше надгробни споменик од великог, љутог и сивог херцеговачког камена у облику великог крста.

Тај надгробни споменик, на том мјесту, и данас постоји.

Браћа тај превој, где су сахранили свог оца, назваше БАБОВ ГРЕБ,

јер се у то доба отац звао бабо, а гроб гроб. Тај превој је до данас задржао то име.

Силне војске су пролазиле поред Бабовог Греба, јер је на пет метара од њега била раскрсница путева који су водили у Гацко и гатачку површ.

Туда су пролазиле разне војске: италијански и њемачки фашисти, муслиманске усташе, партизани који нису вјеровали ни у Бога ни у Крст. Ни једна од њих није покушала да оштети или сруши надгробни споменик Бабовог греба.

У последњем отаџбинском рату нашао се неки мафијаш из сусједног села (нећу му спомињати име да не бих упрљао ову књигу), који је покушао уништити споменик на Бабову гребу. Како је споменик био направљен од тврдог камена мафијаш га није могао поломити али га је оштетио.

Оштећени Бабов Греб

Ујдурова чесма (1938.) у Браићевићима

ПОРОДИЦА ВИЛИЋ

КРСТО ВИЛИЋ, доселио се у село Браићевићи из Мојковца (Црна Гора). Не зна се тачно која је то година била, отприлике пре 220 година. Крсто није ником причао, па ни својој дјечи, зашто се доселио из Мојковца у село Браићевиће, па је то заувјек остала тајна.

Када је Крсто дошао у село Браићевиће, није имао никаквих средстава за живот. Унајмила га је породица Зиројевића, да им чува стоку и обавља друге послове у домаћинству.

Крсто дуже времена остаје код те породице. Показао се као добар и поштен човјек, тако да га је та породица завољела. Поштовала га је као и домаћина куће. Он је био вриједан радник и паметан човјек.

Док је Крсто становао код свог газде, он се и оженио. Супруга му је била родом из Мале Грачанице од породице Поповић. Крсто је у браку стекао двоје дјеце, док је још био у заједничком домаћинству са породицом Зиројевић, затим је почео да прави кућу у средини села на засеоку звани „Окрајак“. Када је кућу завршио, Крсто се одваја од породице Зиројевића и пресељава се са својом породицом у властиту кућу.

Крсто је кућу саградио уз помоћ тог домаћина са којим је био у заједници више година и уз помоћ других људи села Браићевићи. Кућа је доста велика, дугачка је око 16 метара, а широка око 8 метара. Зидана је каменом, њени зидови су широки 60 цм. Кућа коју је Крсто праврио сада је празна, али још постоји.

Крсто Вилић, тај мој прадеда, у браку је стекао деветоро дјеце, пет синова и четири кћери. Синови су му били Вељко, Митар, Спасоје, Мато и Шћепан. Сви су живљели дуго у заједничком домаћинству.

Крсто је био домаћин куће и сви су морали да раде како је он наређивао. У том није било и није смјело бити никаквог поговора. Радиле су сложено и били су много богати. Имали су доста стоке: оваца, говеда и друго што је требало за једно домаћинство.

Може се комотно рећи да је Крстово домаћинство било најбогатије у селу Браићевићи, а томе су допринијели не само Крсто и Крстови синови, него и крстове четири кћерке Милуша, Сока, Синђа и Ружа.

Крсто удаде кћери и пожени синове. Крстове кћерке су се удале још док су биле доста младе. Милуша се удала на Руду Главицу за Марковића, Сока се удала на Чемерно за Грубачића, Ружа се удала у Борач за Шекару, а Синђа за Вуковића у Наданиће. Вељко склапа брак са Милицом, рођена Мاستиловић из села Изгори. Митар склапа брак са Илинком рођена Гузина из Фојнице.

Спасоје спаја брак са Гојом рођена Зиројевић из села Браићевића. Мато склапа брак са Анђом, рођена Марковић из Наданића, Шћепан склапа брак са Бојаном, рођена Грковић из Доњих Бодежишта

После смрти Крстове домаћинство куће Вилића преузима син Крстов Јоксим, кога сви знају као Вељко.

Слушају браћа Вељка и раде како Вељко наређује. Вељко је добро научио све занате од свог оца Крста и после Крстове смрти постоји само једно домаћинство Вилића у селу Браићевићи, које Вељко успјешно води. И даље је међу најбогатијим домаћинствима у селу. Вељко купује комадић по комадић земље. Гдје год сазнаје да неко продаје земљу, он ту земљу купује не гледајући ни на цијену ни гдје се та земља налази.

Али, једнога дана браћа се подијеле и од једног богатог домаћинства настаде пет сиромашних.

Данас од Вилића нико не борави у селу Браићевићима. Све породице Вилића су се разишле по свим дијеловима бивше Југославије па и даље.

И друге породице у Браићевићима, напуштале су село. Село је остало пусто. Сва непокретна имовина породица Вилића и других породица које су живјеле у селу Браићевићима је напуштена. Већина кућа је потпуно уништена, пратећих објеката више и нема, земља је обрасла коровом, струја у село није никад доведена, путеви су запуштени и скоро неупотребљиви. У селу нема више сијела, нема пјесме ни весеља, нема женидбе ни удаје, нема живота ни умирања, све је тужно.

ЧЕТНИЦИ

ДРУГИ СВЈЕТСКИ РАТ

Почетком 1938. године, фашистичка Њемачка почела је са окупацијом појединих европских земаља као што су Пољска, Чехословачка, Мађарска и друге. Њемачке трупе се 1941. године групишу на границама Југославије, а италијански фашисти су се искрцали у Албанију и дошли на границу Југославије у намјери да и њу окупирају.

Влада Југославије и генерали Југословенске Војске проглашавају мобилно стање у цијелој земљи. Мобилно стање је важило за све људе који су могли носити оружје, односно који су били војни обвезници, сви су добили позиве да се јаве у своје ратне јединице. Та војна наредба о општој мобилизацији важила је и за војне обвезнике села Браићевића.

Сви војни обвезници села Браићевићи одазвали су се позиву војске и сви су се јавили у своје ратне јединице. Већина од њих су имали ратни распоред у шездесетпрвом пјешадијском пуку, чија је команда била у Требињу. Мислим да је командант тог пука био храбри борац, и јунак Другог свјетског рата ПАВЛЕ ЂУРИЧИЋ. Тај храбри командант своју војску је распоредио на границу Југославије према Албанији, како би спрјечио италијанске фашисте да окупирају нашу земљу.

Како је познато фашистичка Њемачка, под командом Хитлера и уз помоћ фашистичке Италије, напада Југославију и за кратко вријеме је окупира. Генерали Југославије потписаше капитулацију Југославије, а краљ са својим сарадницима одлази на запад у Грчку, Египат, а затим у Енглеску.

У војсци Југославије настаје право расуло, официри напуштају командна мјеста у војсци, а војска напушта без икакве организације ратне положаје. Одлази војска без икаква реда својим кућама у војним

униформама и с наоружањем.

Кроз наше Браићевиће пролазе официри југославенске војске и говоре народу: “Немојте се плашити, доћи ће вријеме када ће Нијемци и Италијани напуштати нашу земљу и отићи својим кућама, а Југославија ће опет бити слободна земља.

Пролазило је вријеме, а нико од наших људи, који су отишли у рат се не враћа, једино се враћају они који су били по распореду у суседним општинама, као што су Гацко, Невесиње или Билећа.

Породице су биле забринуте, јер не знају да ли су ти наши људи који су отишли на албанску границу пред Италијане живи, а нашим селом је прошла вијест да су их Италијани заробили и отјерали у Италију да тамо робијају. Породице су се све више и више бринуле слутећи најгоре: можда су изгинули у борбама са Италијанима.

У селу влада велика забринутост и неизвјесност, јер се ништа не зна шта је са људима, који су са пјесмом отошли да бране Југославију од насртаја фашизма.

Једне ноћи, скоро у саму зору, на вратима наше куће појавио се наш отац Раде, једва смо га препознали, на њему је војничка нова униформа, опасан војничким опасачем, пушка на рамену. Сви се радујемо нашем Раду. Мајка је упалила лампу шпиритушу, која врло мало освјетљава нашу соби у којој се заједно с оцем налазимо.

Нас петоро дјеце необучени, нека и гола, али сви смо сретни што нам се отац опет налази међу нама. Питам га што није прије дошао, били смо забринуте, мислили смо на најгоре. Отац нам поче причати о ратним сукобима са Италијанима на граници Албаније о капитулацији југословенске војске, затим нам прича куда је дошао са ратишта кући и како је избјегао заробљеништво од стране Италијана. Наређују нам официри, како Раде каже, да идемо кући, да носимо и униформу и да се чувамо да нас Италијани не заробе. Чим смо такво наређење добили, разбјежасмо се куд који. Ја са нашим познатим људима из села и сусједних села пођосмо преко камените Црне Горе, преко Пиве и површи гатачке, тако да избјегнемо градове и заробљавање.

Очеву причу пажљиво слушамо.

На крају приче, отац застаде и плачући рече: »Нема мог брата Момчила да долази. . . сигурно се нешто страшно догодило, можда су га Италијани заробили, а можда и убили. Да му се није нешто лоше десило, он би прије мене дошао кући».

Момчило је служио редовни војни рок када се заратило и налазио се и Книну, односно у Бенковцу.

Очеве сумње су се обистиниле, његовог брата Момчила су Италијани заробили и отјерали у логор у Италију, гдје је био све до капитулације Италије, а затим су га преузели Нијемци, отјерали га у љемачки логор гдје је био све до пада Њемачке, односно до краја Другог свјетског рата.

Момчило није никад дошао својој кући у село Браићевићи. Фашистичку окупацију Југославије, усташе муслимани су радо дочекали, они су подржавали НД Хрватску и њеног вођу Анту Павелића. Подржавали су Павелићеву идеју о уништењу српског народа. Павелић је у свом програму за уништење Срба предвидио да једну трећину убије, једну трећину протјера, а једну трећину преведе на католицизам.

Да би усташе, муслимани среза гатачког спровели идеологију и програм Павелића, одмах послје капитулације Југославије, почели су да спроводе Павелићеве идеје уз помоћ италијанског фашизма. Организују и учвршћују власт Независне државе Хрватске.

Усташе – муслимани од повјерљивих људи организују жандармеријске станице на подручју гатачког среза (у местима Фојница, Наданићи, Гацко, Автовац, Степен, Казанци, Врба. . .) како би политику свог поглавара Анте Павелића успјешно провели.

Наведене усташке, муслиманске жандармеријске станице су имале задатак да лише живота најугледније Србе свака на свом подручју. Они су у почетку рата имали у том и успјеха, тако да су тада убили на подмукао начин доста угледних Срба, као што су Вељко Вишњевац, прота Видак Вишњевац, Петар Гутић, Мирко Милошевић и многи други.

Усташко-муслиманска жандармеријска станица основана је и у селу Наданићима на чијем се подручју налази и село Браићевићи. Усташе-муслимани наведене станице, праве план како да униште село Браићевиће, да народ поубијају, а село запале.

Усташе-муслимани су добро знали да је село Браићевићи велико, да у селу има око педесет бораца, а добро наоружаних, који могу дати у свако доба јак отпор и у случају њиховог напада на село нанијети им велике губитке.

Ради тога да би усташе извршили свој крвав задатак и уништили село Браићевиће без сопствених жртава, планирају да то ураде на превару, позивајући у жандармеријску станицу најугледније људе села

и да их на тај начин ликвидирају, а да њихове породице бар за неко вријеме не знају шта се десило са њиховим најмилијим.

Једне прилике усташе позову девет угледних Зиројевића и са њима Рада Вилића. (Рада је родила Зиројуша, војводе Милана Зиројевића сестра), да се јаве у жандармеријску станицу у Наданиће наглашавајући да са собом понесу оружје.

Ових десет позваних људи из села Браићевића који су позвани у усташку станицу у Наданиће одржаше састанак и ријеше да се ипак одазову позиву, али да не носе оружје узасе, да га не предају усташама.

Како је у позивима и наведено, тачно у одређено вријеме јаве се командиру усташке станице у Наданићима десет угледних људи села Браићевића. Поред командира у жандармеријској станици је било присутно још неколико усташа.

Командир нареди да сједну у ђачке клупе (у којима је сједио и писац ових редова пуне четири године), а затим им усташки командир, поред кога је сједио чувени усташа Башић Асим, одржи предавање и рече им: »Ово је власт Независне државе Хрватске и сваки грађанин ове државе мора да поштује ту власт и да поштује ту државу и њене Законе. Уколико то неко не чини биће строго кажњен«.

Свака држава мора се поштовати, без обзира да ли ту државу неко воли или не воли.

Командир даље настави, нико не смије држати и носити оружје без дозволе надлежних државних органа. Затим командир постави питање присутним Србима села Браићевићи: »Да ли ви посједујете оружје?«

Срби из села Браићевићи, једногласно одговорише командиру да сви имају код куће пушке које су донијели из војске када је Југославија капитулирала. Према исказима позваних Срба, командира забрину ово њихово признање, мало се замисли, саге главу и погледа у сто, а затим погледа у њих и строго нареди да сјутра у девет часова дођу и јаве се у жандармеријску станицу са оружјем и да га предају лично њему. Присутни Срби из села Браићевићи су одмах знали шта усташе намјеравају: да их разоружају и ликвидирају.

Да би Срби тај дан избјегли усташку егзекуцију, једногласно прихватише наређење усташког командира и убједљиво обећаше да ће сјутра доћи у станицу тачно у девет часова и командиру предати оружје, командир устаде са столице и строго рече: »Идите кући и сјутра тачно у одређено вријеме дођите у станицу са оружјем. Обавезно реците и

осталим вашим сељацима који имају оружје да га предају властима. Њих десет одмах напустише станицу и успут од Наданића до села Браићевића се договараху шта да раде. Били су јединственог мишљења: да се више никад не одазову позиву усташа. Договоре се да одмах сазову на конференцију све људе из села да чују и њихово мишљење и да их упознају шта им је усташки командир наредио.

Тако је и било.

Сви људи из села и млади и стари, одазвали су се на договор. Тај договор је одржан пред кућом Тома С. Зиројевића. Људи који су били у усташкој жандармеријској станици изнијеше присутним људима шта се дешавало у усташкој станици, шта је рекао командир станице и упознаше скуп о његовој наредби да се сјутра у девет часова јаве у станицу и да лично командиру предају оружје.

После овог упознавања и утисака сваког појединачно скупу се обратио и Раде Вилић: «Састали смо се овђе да заједнички одлучимо шта да се ради, да ли да идемо сјутра са оружјем у усташку станицу и командиру предамо оружје, како је то усташки командир строго наредио или да не идемо. Ето то треба да ријешимо овђе, на овом скупу».

Раде још додаде: «Нас десет људи који смо данас били код командира мислимо да треба да одбијемо наређење командира и да не идемо више никад у њихову станицу».

Васо Зиројевић, тај храбри јунак, што ће се касније доказати, устаде са једног каменог зидића, држи у десној руци митраљез кога је донио са границе Албаније и са подигнутом тоном рече: »Вама десеторици који сте данас били код усташког командира у Наданићима би јадна мајка била ако би то урадили. Усташе би вас разоружали и помлатили негдје у планини у некој пустињи. Мучењем би вас ликвидирали, а затим би вас побацали у неку јаметину или у неку провалију. Тако би ви скончали ваше животе. Ваше породице вас никад ни мртве не би нашле. »

Васо, тај паметни и храбри човјек настави: «Него, сјутрадан прије зоре и бијела дана сви који посједујемо оружје да изађемо и заузмемо положај изнад села!» Одмах даде и распоред ко ће заузети који положај на брдима Варда, Грацу, Вукићевцу и Међугређу, а он ће са митраљезом бити на греди Градац.

Онда додаде: «Дјеца, жене и стари људи са покретном имовином и најнужнијим потребама за живот да избјегну из села у Добри До и тамо буду иза наших леђа». Васо настави: »Када усташе виде да вас

нема, они ће највјероватније доћи у наше село да извиде зашто нисте извршили наређење командира. Уколико усташе дођу и почну залазити у куће, палити и пљачкати нашу имовину, ја ћу први пуцати по њима. Ви ћете отворити ватру из пушака и сваки ваш метак да погоди усташу. Само тако ћемо заштитити наша огњишта, наше куће, наше село и наш народ од усташког терора».

Све што је Васо наредио сви присутни су једногласно прихватили. Одлучише или да сви изгину или да село одбране, а ако неко не испоштује овај договор да му суди народ села Браићевићи».

Како се људи села договорише то и учинише. Они који су омали оружје, рано ујутру, како је то Васо наредио, заузеше положаје изнад села на високим каменим гредама. Народ села, старо и младеж, са својим најнужнијим потребама изађе из села и устави се иза положаја браићевских бораца, а

како се људи из села нису одазвали позиву командира усташке станице у Наданићима, очекивана патрола од пет усташа се појави око дванаест часова. Васо Зиројевић, тај храбри Србин, чим је примијетио усташку патролу како се креће у правцу села окрену свој митраљез у правцу усташке патроле. Остали борци села урадише исто. Све те припреме усташка патрола примети те мијењају свој правац кретања, пролазе испод села Браићевића и брзим корацима користећи заклоне, побјегоше у правцу муслиманског села Равно, удаљеног од Браићевића око 3 километра.

Када је Васо примијетио да усташка патрола бјежи у правцу села Равно, наређује да усташку патролу пресретну и ликвидирају.

Ово наређење његови борци нису могли извршити, јер је усташка патрола на вријеме побјегла у село Равно.

Од тада никад усташе – муслимани нису смјели напасти село.

Усташе су морале промијенити тактику, па умјесто Браићевиће нападају села Краварево, Вишњево, Рудо Поље, Наданиће, Вратло, Тараин До и Горња Бодажишта, значи нападају сва српска села од Гацка до Браићевића.

Наведена села су попалили, опљачкали, а народ који није успио да побјегне побили.

ДОЛАЗИ ВОЈВОДА

МИЛАН Стојана ЗИРОЈЕВИЋ, рођен у селу Браићевићи 1890 године. Славно се борио у добровољачком гатачком батаљону од 1912. до 1918. године. Под притиском аустро-угарских јединица, почетком јануара 1916. године извршено је повлачење тог бараљона. Повлачење је улиједило преко Голије у правцу Скадра и даље на Крф. Капитулацијом Аустро-Угарске (1918) гатачки батаљони се враћају на Гат, настављају напредовање за Гацко, а затим Мостар и Сарајево. Милан С. Зиројевић је учествовао у свим биткама од 1912-1918. године.

За јунаштво у тим брбама одликован је Карађорђевоом звијездом и Обилићевом медаљом.

После Првог свјетског рата одлази у Вировитицу (Хрватска) са својом породицом. Када је почео Други свјетски рат Милан бјежи из Вировитице, бојећи се усташког ножа, долази у своје родно мјесто – село Браићевиће. Са њим је и син Марко који је био у чину капетана авијатике југословенске војске. Када је Милан са сином Марком и осталом породицом дошао у село повезује се са командантом четничког покрета за Источну Херцеговину Милорадом Поповићем и са попом Перишићем из села Казанаца.

Они су заједно направили програм и план како одбранити Србе и српска села од најезде усташа – муслимана. Милорад је примјетио да је Милан Зиројевић прави Србин и храбар човјек, те га унапређује у звање војводе.

Милан се враћа у село Браићевићи и позива све Србе свих села која се налазе сјеверозападно од Гацка до границе среза Невесиња, да се боре против усташких злочинаца, који хоће да униште српски народ на терену среза Гатачкога.

Многи Срби су послушали Милана, **без обзира да ли су се определијели за партизане или за четнике**. Организују се, узимају оружје и боре се против усташа бранећи српски народ у селима Луковице, Градина, Наданићи и другим.

По доласку Милана Зиројевића са својим сином Марком у село Браићевићи, усташе из Борча 4. јануара 1942. нападају засеок Тарајин До, Вратло и село Горња Бодежишта. Циљ им је био да униште та три српска села и ослободе пут који води од Борча у правцу Гацка. На тај начин би имали слободан пролаз и добру везу са усташком командом у Гацку.

Једног раног јутра прије зоре и бијела дана, усташе муслимани из Борча, њих неколико стотина, нападају Вратло и Тараин До, та два српска села усташе заузимају без великих тешкоћа, запалише све куће, штале и друге пратеће објекте, опљачкаше сву покретну и непокретну имовину, а становници та два села побјегоше у село Горња Бодежишта уз минималне губитке.

Ипак, усташе нису у потпуности извршиле свој задатак да сав народ у Вратлу и Тараин Доу покољу и побију. Народ је избјегао тај усташки крвави покољ. Да је покољ био усташки циљ, свједочи село Придворица, које су Борачке усташе запалили, а сав народ тог села: дјecu, жене и старце натјерали у штале у цркву и живе запалили, тако да у том селу није нико остао жив од српског народа.

Пошто су борачке усташе запалиле и опљачкале Тараин До и Вратло, жестоко нападају село Горња Бодежишта, долазе близу кућа, заузимају брдо Добровор, са кога могу ватреним оружјем гађати сваку кућу у Горњим Бодежиштима.

Борци села Бодежишта грчевито бране свој народ, своје село и своја огњишта и одбијају нападе усташа. У Бодежиштима је тада било око 30 бораца, а међу њима је био храбри борац, Милован Терзић, активни подофицир југословенске војске, а касније Милован је био пуковник партизанске војске.

Када је војвода Милан Зиројевић био обавијештен да су усташе борачке запалиле засеок Вратло и Тараин До и да грчевито нападају село Горња Бодежишта, а и без тога обавештења у селу Браићевићима се чује да се воде жестоке борбе на Бодежиштима између усташа муслимана из Борча. Војвода Милан Зиројевић својим Зиројевићима и свим борцима који су се тада затекли у Браићевићима, њих око 50, наређује да одмах крену у одбрану села Бодежишта, да бране народ од покоља усташа. Идући у правцу Бодежишта са својим борцима војвода примијети да су усташе – муслимани, заузели брдо Добровор са кога гађају сваку кућу у Горњим Бодежиштима.

Брдо Добровор је са сјевероисточне и источне стране права голет, без икаквих заклона, а са западне стране брдо је обрасло густом буковом шумом. Војвода наређује борцима да заузму брдо Добровор и са њега отјерају усташе користећи букову шуму као заклон. Војвода Милан Зиројевић, уз помоћ Васа и свог сина Марка распоређује своје борце и жестоко напада усташе – муслимане на брду Добровор охрабрујући тиме и бранитеље села Бодежишта у одбрани од најезде усташа. У тој буковој шуми, близу врха брда Добровора, отпочела је жестока борба између усташа – муслимана и бораца Војводе Милана Зиројевића.

Било је случајева да српски борац, из ватреног оружја гађа усташу, а усташа српског борца, тако да оба гину. Други примјер јунаштва у тој крвавој борби са усташама на Добровору је био следећи.

Блажо Вилић, омладинац који нема пуних 18 година, у шуми се сrete са усташом, хватају се за прса, немају времена ни један ни други да употријебе оружје, рву се, хватају један другог за врат и један и други су у опасности.

Раде Вилић се налази у близини усташе и прилази у помоћ Блажу. Пуче пушка – усташа је мртав.

Храбри борци из села Браићевићи, међу којима је био и један број из других села, под командом војводе Милана Зиројевића и великог борца и хероја Васа Зиројевића заузимају брдо Добровор и усташе Борачке прогоне у правцу Врањског Дола на путу за Борач, уз велике усташке губитке.

Васо предлаже војводи да борци сиђу у подножје брда и ту заузму положаје на ивици шуме, јер предвиђа да ће се усташе повратити и напасти српске борце на Добровору. Војвода прихвати приједлог и са већином бораца се спусти у подножје Добровора. Заузеше борци положај на ивици шуме. Васо постави митраљез нешто мало испред војводе Милана и нареди борцима да не пуцају док не приђу близу и да пуцају тек кад чују његов митраљез, те да добро нишане како би усташама нанијели што веће губитке.

Пошто су се усташе – муслимани мало опоравили пођоше од Врањског Дола у намјери да, заштићени шумом нападну борце војводе Милана Зиројевића на Добровору и тако поново заузму то брдо. Војвода дозволи усташама да приђу близу својих бораца. Тада Васо отвори брзу ватру из свог митраљеза, то учинише и други борци наносећи усташама тешке губитке и тако одбише усташе који се поново повукоше у правцу

Брањског Дола. Кад су усташе виђеле да не могу заузети Добровор, а ни село Горња Бодежишта, затражише помоћ од усташа из Гацка, Грачанице, Баора, Мрђеновића и других муслиманских села. Помоћ им стиже касно увече и неколико стотина усташа – муслимана нападају ноћу, с леђа, борце војводе Зиројевића на Добровору. У таквом борбеном положају коме су се борци војводе Милана нашли за одбрану Добровора војвода наређује својим борцима да се повуку и заузму нове положаје на Илиним брдима, која се налазе између Горњих и Доњих Бодежишта нешто ближе Горњим. Муслимани су то искористили и опколили Горња Бодежишта са свих страна, у намери да ликвидирају село и народ села. Усташе заузимају школу која се налази на западној страни села, удаљеној око сто метара. Неко од бораца обавјештава војводу Милана Зиројевића да у Доњим Бодежиштима има око 50 бораца и да им не пада на памет да бране народ села од покоља усташа. Војводи је требало око петнаест минута да дође до села. Нађе у селу око педесет људи под оружјем, сакупи их на једно мјесто, љутито опсова свету неђељу: »За мном одмах крећите да спасимо народ села Горњег Бодежишта! Ко остане и не пође за мном мој ће му пиштољ пресудити!« Сви ти борци брзим кораком пођоше са војводом и заједно са борцима села Браићевића који су се налазили на положајима на Илинбрдима под командом војводе нападају школу у којој су се усташе налазиле. Кад је војвода дошао са борцима близу школе, коју су усташе грчевито браниле, гласно рече: »Овђе је војвода Милан Зиројевић свету вам неђељу чекајте ме!« (Војвода је имао обичај да псује свету недељу.) Борцима командује: »Напријед, браћо!«

Васо Зиројевић са својим Зиројевићима упаде у школу. Бјеже муслимани, једни на сјеверну други на јужну страну села. Војвода са својим борцима долази до првих кућа Аџића и Петковића у Бодежиштима и наређује народу који се искупио био у тим кућама да бјежи у правцу Доњих Бодежишта.

На источној страни Горњих Бодежишта усташе су већ били запалили прве куће Гutowића и Жарковића.

Тако је војвода Милан Зиројевић спасио народ Горњих Бодежишта од још већег покоља борачких усташа.

У тим борбама је погинуло седамнаест српских бораца и цивила, а губици на страни усташа су били много већи. Село је изгорело. Већина народа је спашена.

Храбри војвода Милан Зиројевић је умро у Вировитици 1965.

ЗЛОЧИН БЕЗ КАЗНЕ

Оно што није успјело усташама – муслиманима над становницима Браићевића, успјело је партизанима. Војвода Милан Зиројевић, после борбе са усташама и одбране од покоља становника села Доњих Бодежишта, сазива своје борце на састанак испред куће Тома С. Зиројевића, брата војводе Милана. Ту се договорише да већина бораца пође са војводом у правцу села Дражљева, Михољача и Степена, јер се тамо воде жестоке борбе између Срба и усташа.

Милорад Поповић брани села: Дражљево, Михољаче, Липник и Самобор, а поп Радојица Перишић брани од усташа Степен и Церницу.

Поп Перишић је родом из села Казанаца. Он се све вријеме у току Другог свјетског рата борио јуначки за Крст Часни и слободу златну. На крају рата мучки су га убили партизани. Војвода Милан упознаје своје борце о подвизима Милорада Поповића и попа Перишића у борби против усташа за одбрану српског народа и наводи да они јуначки бране српска села и српски народ од усташког злочина. Поп Перишић је разоружао и протјерао усташе из жандармеријске станице Казанци и Степен и сада се бори са усташама из Куле Фазлагиха којима је стигла помоћ од хрватских усташа из Мостара.

Треба му што прије помоћ. Војвода наређује: »Ти Раде, Томо, Милане, Миловане и још наброји неколико људи из села, остајете овђе да чувате село од ноћног упада усташа. Држите стражу сваку ноћ на источном дијелу села у правцу муслиманских села и будите опрезни!« Војвода није заборавио да каже да се један батаљон партизана, који броји око 400 људи, налази на подручју среза невесињског чији је командант Владо Шегрт. Владо је Србин, родом из Требиња, из засеока Ластве. Он ће вјероватно са својим батаљоном и на подручје среза гатачког доћи. Немојте се партизана бојати, јер за то нема разлога. Ми њих сматрамо народном војском. Сви су у Владовом батаљону Срби само међу њима има један муслиман који се презива Зупчевић. Он је добар човек. Нису

сви муслимани усташе. Ако партизани дођу у наше село дајте им хране и све друго што затраже, јер вјероватно оскудијевају у храни, одјећи и обући. » (Ово је била кобна грешка војводе Милана Зиројевића)

Та «народноослободилачка» војска Влада Шегрта, са преко 400 људи, сазнавши да је војвода Милан Зиројевић са већином својих бораца напустио Браићевиће, опколила је ноћу са сваке стране село првог априла 1942. године. Ујутру рано упала је и у село. Чује се пуцњава из ватреног оружја, галама, жене кукају, дјеца плачу.

Раде Вилић, брзо устаје из кревета, облачи се, држи пушку у десној руци и гласно рече: »Усташе!» Затим изађе пред кућу. Чим изађе опколише га непознати људи или боље речено нељуди, одузеше му пушку, везаше му руке жицом и ударајући га кундацима одведоше га изнад куће. Људи који су одвели везаног Рада били су обучени у различита одијела. И капе су им различите и на свакој капи ушивена звијезда петокрака.

Мајка рече : »Оно нијесу усташе него партизани». Видимо у Рада крв тече низ прсте руку. Ваљда је жица којом је везан била танка и много стегнута око руку. У нашу кућу улази око двадесет пет партизана, можда и више, псују, галаме: »Треба четничку банду побити!»

Мајка се препала и мисли да ће партизани и нас двоје побити (остала наша породица била је тада у селу Луковице). Мајка узме мене за руку, сједох у један ћошак иза шпорета, мајка сједа поред мене. Ставила је једну руку на моје раме и не да ми да се дижем. Један партизан се два пута диже са столице и мене гледа, ваљда мисли да ли сам довољно одрастао да и мене отјера у шталу смрти.

Вјерујем да би ме овај партизан и отјерао у шталу смрти, али нешто око десет часова улази човјек у официрској униформи у нашу кућу, с пиштољем за опасачем.

Сви партизани који су се налазили у нашој кући устадоше и поздравише га са: "Смрт фашизму!". Он им одговори: "Слобода народу!". Овај официр кога партизани поздравише био је Владо Шегрт. Шегрт се окрену према нама и упита: "Чија је ово кућа?"

Мајка меким гласом рече: "Рада Вилића".

Шегрт се окрену и оде из наше куће.

Партизан који је мене више пута посматрао, после одласка Шегрта из наше куће, више то није радио. Ваљда је мислио да би, ако ме треба отјерати у шталу смрти, Владо то урадио.

По одласку Шегрта из наше куће, у кућу улази један партизан М. С. кога је мајка добро знала из дјетињства. Сједе међу партизанима, држећи пушку међу ногама, наслоњену кундаком на патос. Крвава му цијев од пушке. Партизанима рече: “Једва убисмо онога дебелка“. Моја мајка и ја смо знали да се ради о Раду и да је у штали смрти убијен.

Негдје послје подне, тог крвавог првог априла 1942. године, долази партизански курир са наредбом да сви партизани иду пред кућу Тома Зиројевића, а да само један партизан остане у нашој кући и да из куће ником не да излазити. Јави се Мирко Прстојевић да он остане у кући. Мирко је ожењен женом из породице Вилић и био је велики пријатељ мога оца Рада. Мирко оста у нашој кући, наслонио се уза зид, а сузе му лију низ лице. Мајка га упита хоће ли партизани побити наше људе које су затворили у шталу. Мирко одговори: “Хоће Босиљка. Убиће свакога ко је затворен, али немој рећи да сам ти ја рекао, одмах би и мене убили“.

Мајка плаче, сузе лије, а ја одмах излазим из куће. Мирко ми не брани. Врата од наше куће су била окренута супротно од те баште гдје је ископана рупа у коју је требало да се закопају дванесторо људи из Браићевића. Та рупа је била удаљена од наше куће око двадесет метара. Иза ћошка наше куће, видим ту крваву рупу, а поред рупе искупио се велики број партизана. На путу испод рупе стоји неколико људи из села, већином старијих. Нисам примјетио да ли је било и жена међу њима. Из штале смрти видим два партизана како вуку човјека за ноге. На улазу у башту су три степеника, низ које га вуку док му глава удара од степенице, сад на једну, сад на другу страну. Познах да је то мој отац Раде. Закуках и завиках: “Куку мени, мој тата!“ Један партизан ме угледа и рече, окрећући пушку ка мени: “Марш одавде!“ и опсова ми мајку. У том моменту моја мајка изађе из куће и рече ми: “Бјежи у кућу, убиће те!“ Ја улазим у кућу, пењем се на таван, гледам како партизани убијају невинне људе. Када су Рада партизани извукли из штале смрти и бацили у рупу, извукоше беживотна тијела Тома Зиројевића, Војина Зиројевића и још једног човјека кога нисам могао препознати. Бацају их у рупу гдје су и Рада бацили. Остале невинне људе изведоше из штале смрти, доведоше их до те рупе и рафалом покосише. Милан (Милов) Зиројевић остаје да стоји, није га рафал погодио и гласно рече: “Видите да стојим, пуцајте! Није јунак ко се смрти плаши, то су стари доказали наши!“

Пришли су му на метар и убили га.

Те невинне убијене људе, бацили су зликовци у ископану рупу и загрнули земљом. Неки несретници су били још живи. Нису им дали да се извуку, тукли су их кундацима.

Команданти Драпшин, Шегрт и Станишић наредили су да се доведу скоро сви мјештани, да се ухвате у коло и да почне партизанско весеље. Многи мјештани су падали онесвјешћени, али су их партизани и даље гурали у крваво коло. Стари Ђуро Зиројевић, који је имао преко седамдесетпет година, видјевши да се убијање може наставити, ако се не удовољи жељама партизана, сав је изbezумљен почео викати: “Пјевај, пјевај, смркло ти на зло, к’о што ти је!” Сам је почео неку пјесму, па су се и остали, на смрт преплашени и јадам ојађени, придружили.

Гледао сам својим очима кроз кров куће, како се партизани веселе што су убили дванаест невиних људи села Браићевићи. Пјевали су и веселили се до касно послеподне. Играли су по гробу невиних људи који је избацивао крваву пјену. Играли су партизанско коло и пјевали партизанске пјесме.

У селу Браићевићи првог априла 1942. године партизани су звјерски убили Михајила Зиројевића, његовог сина Војина, Тома (Стојана) Зиројевића, Рада Вилића, Павла Зиројевића, Милована Зиројевића, Милана Зиројевића, Николу Зиројевића, Милутина Адића, Душана Драшковића, Данила Дамјанца и Војина Ђеклића.

Сва имовина убијених је опљачкана и однесена.

Било је то прво, а ваљда и последње оргијање и незапамћено звјерство у овом вјечно ожалошћеном селу.

У тој рупи трунула су тијела дванаесторо убијених људи, све док у село нису дошли ослободиоци. Откопана је рупа и посмртни остаци мученика пренесени су на сеоско гробље. Тодор Глушац, кога су нешто касније такође убили партизани, сахрањен је заједно са убијеним на сеоском гробљу.

Сахрањени су, како доликује, у једну гробницу један до другог. Њихова вјечита кућа била је украшена крстовима, окићена цвијећем и вијенцима, означена украсним каменим ивичњацима и покривена зеленом травом.

Ни ту им партизански нељуди нису дали да у вјечној кући у миру почивају.

РУШЕЊЕ ВЈЕЧНЕ КУЋЕ МУЧЕНИКА

Одмах по завршетку Другог свјетског рата, основан је партизански мјесни одбор у Доњим Бодежиштима. Том одбору припадало је неколико села, тако да је и село Браићевићи било под контролом тог одбора.

Предсједник мјесног одбора у Доњим Бодежиштима био је Благоје Петковић из Горњих Бодежишта, а секретар Никола Скоко из Доњих Југовића. Писца ових редова позива предсједник Благоје Петковић да се јави у тај одбор. Одазивам се позиву и јављам у Мјесни одбор у Доња Бодежишта. У одбору налазим Благоја Петковића, поздрављам се са њим и сједам на столицу. Имао сам трему и било ме страх, јер нисам знао зашто ме зову. Упитах Благоја зашто ме звао да се јавим. Он примаче столицу ближе мени, а Никола, тај поштени Скоко остаде му иза леђа. Благоје ми рече да је дошла директива из највиших партизанских одреда Југославије и комитета из Гацка, да се сва гробља оних који су погинули током рата поруше. “То се мора вечерас урадити на сеоском гробљу у Браићевићима. Мора се порушити гробље убијених од стране ударног батаљона Влада Шегрта. На рушењу ће учествовати неколико људи и ти треба да будеш са нама”. Помало повишеним гласом одговорих: “Ја гроб свога оца нећу рушити, а ти га руши ја ти не могу забранити!”

Никола Скоко, тај добри поштени човјек, погледа у мене, мало се насмија као да одобрава то што сам Благоју рекао. Моје одбијање да рушим гроб свога оца, Николи је било по вољи. Благоје Петковић се подиже са столице, погледа у мене и рече да идем кући. Дођох кући у село Браићевиће. Био сам узнемирен и нерасположен. Само сам у себи понављао: “Убише ми оца Рада, а сад хоће да му ја рушим вјечну кућу. Не дају му ни тамо да на миру почива. “Сједим на једној каменој плочи, плачем и гледам на пут којим треба да дођу разбојници да руше гроб невино убијених људи села Браићевићи. Мрак је. Не видим никога, али око 23 часа чујем пуцањ из пиштоља у правцу сеоског гробља. Одмах помислих да то пуцају они што су дошли да поруше вјечну кућу невино убијених људи.

Сјутра дан дошао сам на сеоско гробље око 10 часова. Видјех трагове насилничког понашања над вјечном кућом наших мученика. Крстови поломљени, поломљени и бачени камени ивичњаци, погажено и почупано цвијеће, изгажена трава.

Вјечита кућа мученика сравњена је са земљом.

Кад сам се боље загледао, на разрушеном гробљу видим двије чауре од пиштоља. Ти нељуди су, пошто су порушили гроб мученика, шенлучили и веселили се. То су исто партизански зликовци радили кад су те мученике поубијали и затрпали их земљом.

Сједим на зиду поред њиховог порушеног гроба, плачем и размишљам како да сазнам који су нељуди ово урадили. Ријешим да одем у село Алађузе код Рада Вуковића, јер претпостављам да је и он учествовао у рушењу гроба. Са Радом сам био у добрим односима и мислио сам да ће ми испричати све о рушењу.

Долазим Радовој кући у село Алађузе и пред кућом га налазим са његовим братом Блажом. Сједох са њима и након извјесног времена упитах Рада и Блажа ко је учествовао у рушењу гробља. Благо упита што то мене интересује и ја рекох: “Па ту је, у том гробу који је срушен, сахрањен и мој отац».

Раде, без устежања, рече да то није никаква тајна и да су они добили директиву од највиших врхова власти да се то гробље поруши. У том рушењу, рече Раде, учествовали смо: Благоје Петковић, Јово Ђуричић, Божо Поробић, командир милиције у Фојници, мој брат Благо и ја.

Поставих Раду и друго питање: “Ко је пуцао из пиштоља када сте рушили гробље?” Раде одмах одговори да је пуцао Божо Поробић, командир милиције у Фојници. Раде настави обраћајући се мени: “Вељко, знам ја да је то теби тешко што смо урадили на гробљу, ми смо то морали да урадимо, морали смо да извршимо директиву партије». (Ваљда је Раде тада био секретар партије у мјесном одбору Доња Бодежишта). Раду сам се захвалио на обавјештењу. Отишао сам кући и записао све о чему ме је Раде упознао. Кад ово пишем, нељуди који су рушили гроб мученика села Браићевића, нису живи. Бог их је казнио и душу им послао у пакао да се тамо вјечно муче. Жив је само Благоје Петковић, који је био главни ораганизатор рушења.

Рушење гробља, извршено је 1946. или 1947. године и од тада нико од родбине није смио, од тадашње власти, да поправља било шта на срушеном гробљу. Нису смјели јавно да долазе мајке, сестре, супруге,

очеви, на вјечну кућу тих убијених људи. Ако би то неко и учинио био би строго кажњен. То се морало радити кријући и то само рано ујутру или у касне вечерње сате.

СПОМЕНИК МУЧЕНИЦИМА: БРАИЋЕВИЋИ 1942-1999.

После отаџбинског рата, народ села Браићевићи, уз помоћ грађана општине Гацко и уз велику помоћ Извршног одбора општине Гацко, поправили су порушени гроб и подигли надгробни споменик. У сјећању на тај злочин, дословно стоји:

ОВАКО ЈЕ БИЛО...

Браићевићи су једно од ријетких села гатачког среза које је успјело да се сачува од усташких најезди и покоља. Од партизана се нису чували, јер није било разлога, сматрали су их народноослободилачком војском. Била је то кобна грешка. Та „народноослободилашка“ војска се са преко четири стотине наоружаних људи под командом Драпшина и Шегрта појавила у Браићевићима на Велику Сриједу, пред Васкрс 1942. године. Опколили су село, похватили људе по кућама, повезали их у ланце и конопе и затворили у избу Тома (Стојана) Зиројевића, гдје су их подвргли мукама и батинама.

Нико од присутних није смио да каже ништа у одбрану заробљених, изузев Вула Скока, који је покушао да докаже невиност тих људи. Брзо га је пресекао политички комесар првог ударног батаљона, Стево Ковачевић ријечима: “Сви су они, Вуле, за тебе поштени. Ту „дрскост“ Вуле је убрзо главом платио.

Под кућом Тома С. Зиројевића у самом дворишту, испред врата, пет људи копало је рупу. Можда нису ни били свјесни да ће то бити њихова гробница. Када су ископали рупу, из штале су доведени остали људи. Укупно их је било дванаест. Неки су већ били убијени кундацима.

Скупили су их у једну групу, а потом изрешетали рафалима. Милан (Милов) Зиројевић, кога је први метак промашио, рекао је: “Види се да прав гинем, пуцајте! Јунак није ко се смрти плаши, то су стари доказали наши». Пришли су му на метар удаљености, и убили га. Набацали су их у ископану рупу и загнули земљом. Неки од несретника били су још живи, нису им дали да се извуку, дотукли су их кундацима. Команданти Драпшин, Шегрт и Станишић наредили су да се дотјерају сви мјештани, да се ухвате у коло и отпочне партизанско весеље. Многе мајке, сестре падале су онесвјешћене, али су их и даље гурали у то крваво коло. Стари Ђуро Зиројевић, који је имао преко 75 година, видјевши да ће настати опасност и даље убијање, ако се не удовољи захтијеву, је сав изbezумљен почео урлати: “Пјевај, пјевај, смркло ти на зло, к’о што ти је”. Сам је почео неку неразумљиву пјесму, чему су се придружили и остали. До касно у ноћ играли су, пјевали и шенлучили по гробу који је избацивао крваву пјену.

У Браићевићима су првога априла 1942. године на звјерски начин убијени Михајло Зиројевић, Томо С. Зиројевић, Павле Зиројевић, Милован Зиројевић, Милан Зиројевић, Војин Зиројевић, Никола Зиројевић, Раде Вилић, Тодор Глушац, Милутин Ацић, Душан Драшковић, Данило Дамјанац, Војин Ђеклић.

Сва имовина убијених је опљачкана и однесена. Било је то прво, а ваљда и последње оргијање и незапамћено звјерство у овом вјечно ожалашћеном селу.

... ДА СЕ НЕ ПОНОВИ

ЗАХВАЉУЈЕМО СЕ:

- 1. СО-е Гацко и госп. Милану Радмиловићу**
- 2. ГИК Хидроградња ОДП Сарајево – Пале и госп. Вукашину Окиљевићу**
- 3. ПИТЕ Гацко и госп. Милинку Милидрагу и госп. Митру Лажетићу**
- 4. Термоградинг Гацко и госп. Срђану Миловићу**
- 5. Комуналном предузећу Гацко и госп. Радивоју Супићу**
- 6. Електро – Гацко и госп. Миодрагу Милошевићу**
- 7. Радмилу Бухи и његовој породици, који су малим и великим услугама допринјели изградњи овог споменика**

ПОСЕБНУ ЗАХВАЛНОСТ ИЗРАЖАВАМО:

**ИО СО-е Гацко и госп. Костадину Јегдићу
(на помоћи у грађевинском материјалу, финансијским средствима
и корисним сугестијама).**

У ИЗГРАДЊИ ПРОЈЕКТА УЧЕСТВОВАЛИ:

**Милосав Вишњевац, дипл. маш. инж.
Алекса Зеленовић, дипл. грађ. инж.
Момчило Беатовић, грађ, техн.**

СПОМЕНИК ЗИДАЛИ:

**Симо Сушић
Милорад Сушић**

НАТПИСНЕ ПЛОЧЕ И ОГРАДУ УРАДИЛИ:

**ПП „ДРАГАН ШИШКОВИЋ“ Требиње
ОДП „ЗЕНУС“ Шековићи**

**ГАЦКО, 18.09.1999. године
ОДБОР ЗА ИЗГРАДЊУ СПОМЕНИКА**

Браићевићи 1942-1999.

Тако је то писало у сјећању приликом подизања споменика
намученим невиним људима села Браићевићи, које партизани тешко
мучећи убише 01. априла 1942. године.

Споменик Браићевићким мученицима

СТРАДАЊА МУЧЕНИКА

Писац према личном виђењу и другим доказима описује мучења свих страдалих, појединачно:

РАДЕ

Раде Вилић, 01. април 1942. године, то црно јутро, дочекује у кревету, чује пуцањ пушака, галаму људи, кукњаву жена, плач дјеце. Облачи се, узима пушку у десну руку, иде преко собе и виче: “Усташе!” Мајка и ја још необучени долазимо до прозора собе, видимо људе испред куће обучени у различита одијела, а на капама им звијезда петокрака. Мајка рече: “Партизани”.

Када је Раде изашао пред кућу, партизани га опколише, њих око десет, узеше му пушку, везаше му жицом руке. Ударају га кундацима. Отјераше га некуд, а ми не знамо куд.

Касније смо сазнали да су Рада партизани одвели у шталу Тома С. Зиројевића и тамо га затворили. Како смо сазнали, у тој штали је задржан неколико сати, да би га два партизана извели из штале и затворили у једну малу собу у кући Тома Зиројевића. У тој соби почиње његово мучење. Ударали су га свим и свачим: кундацима, цијевима од пушака, а затим су му живом ножем откидали дијелове тијела. Доњи дио стомака су му пресјекли ножем. Тако су га убили.

Када су га након мучења убили, два партизана су га извукли за ноге и убацили у шталу смрти на сточно ђубриво, поред беживотног тијела Војина Зиројевића, кога су такође у штали смрти мучећи убили.

Раде лежи у штали смрти, сав у крви. Крвава му глава, прса, стомак и ноге. Мртав је. Тако Рада партизански зликовци намучише и убише.

Касније га два партизана одвукоше и бацише у рупу која је раније ископана у башти, испод громадног стајског ђубрива.

ТОМО

Томе (Стојана) Зиројевића, брата војводе Милана Зиројевића, партизани 01. априла хватају испред његове куће, одмах га вежу жицом, ударају и затварају у шталу смрти, у приземље Томове куће, гдје га задржавају неколико часова.

Томе изводе два партизана из штале, одводе га на спрат куће и затварају у ону собу гдје су Рада мучећи убили. У тој кући био је смјештен штаб Драпшина и Шегрта. Штаб је био смјештен у сусједној соби до мучилишта.

Томе муче ударајући га свим и свачим. Такмиче се зликовци који ће га више мучити. Ударају га кундацима и цијевима пушака. Томе је имао велике бркове и живом му их чупају. Томе сав у крви на сред своје властите собе лежи мртав. Убише га партизански зликовци.

Томе је био ујак Радов. Њих су највише мучили.

Порушена кућа Томе С. Зиројевића

ВОЈИН

Војина Зиројевића и његовог оца Михајла, партизани хватају у кући, вежу им руке конопцем и воде у шталу смрти. Михајла убацују у шталу, а Војина задржавају испред. Имао је тек двадесет и пет година, био је висок, најврједнији међу Зиројевићима. Неколико партизана се окупило око њега, ударају га, а он стоји међу њима и не осјећа зликовачке ударце, надвисио их, рамена му вире изнад глава зликоваца.

Један партизан се измакну и виче: “Што четнички бандит не пада“, узима у руку камен и удара Војина у главу. Војин паде на земљу. Зликовци га увукоше у шталу настављајући да га ударају.

Михајло, отац Војинов, сједи у ћошку штале смрти, наслонио главу и руке на кољена. Гледа зликовце како му муче сина, а онда викну: “Немојте ми убити сина, убијте прво мене!“ Један од зликоваца погледа у Михајла и рече: “Сада ћемо ти сина убити, па онда после тебе!“ Убише Војина.

Напуштена кућа Михајла Зиројевића

ДУШАН

Душан Драшковић, из села Сливаља, ожењен женом из породице Зиројевића. Његова је несрећа била што се затекао у селу ток крвавог априлског дана.

Партизани га налазе у кући Зиројевића, вежу му руке жицом и одводе у шталу смрти, а након неколико часова изводе га у малу собу на спрату у којој су већ убијени Раде и Томо. Тамо је и Душан убијен.

За партизане је био крив само зато што је дошао у село Браићевиће, у кућу Зиројевића.

Два партизана Душана вуку за ноге низ степенице и убацују у шталу смрти, код Војина, Рада и Тома.

Драпшин и Шегрт наређују да убијене људе из штале извуку и баце у рупу која је за то унапријед ископана у Томовој башти. Партизани извршише наређење. Прво извукоше Војина, затим извукоше Рада за ноге и бацају га у рупу. После Рада, бацише Тома, затим Душана.

НИКОЛА

Никола Зиројевић, тог црног првог априла излази из куће и чим су га партизани угледали ранише га тешко у стомак. Његове кћери и супруга уносе Николу у кућу, стављају на кревет, превијају рану чаршавима. Тај храбри Зиројевић крвари, али не јауче.

Партизани улазе у кућу, налазе Николу рањеног како лежи на кревету, узимају га за ноге и руке. Вуку Николу кроз кућу и износе вани. За њима излазе три кћери Николине и супруга, вичу: “Вратите га, видите ли да је рањен!”

Партизани и њих ударају кундацима и враћају у кућу. Николу одвукоше око педесет метара од куће и ту га убише и затрпаше земљом. Не знам тачно да ли су га убили кундацима или из ватреног оружја.

Никола је био добар и поштен домаћин. Никома зла није нанио. Био је међу богатијим домаћинима села, помагао је и онима који нису тражили помоћ.

МИЛУТИН

Милутин Аџић, је родом из Југовића, његова мајка је сестра војводе Милана Зиројевића, у чијој је кући био штаб партизански. Неко обавјестио партизана да је Милутин Аџић војводин сестрић. Одмах шаљу једну партизанску тројку да доведу Милутина у село Браићевиће и да га ту ликвидирају. Партизанска тројка долази у Југовиће, налазе га у кући, вежу га у жицу и касно увече доводе у Браићевиће.

Писац ових редова гледао је својим очима како Милутина воде уз „окрајак“ близу наше куће. Срете га Љубица Ивковић, која је била, како сам касније сазнао секретар партије у батаљону. Још два партизана су била са њом. Љубица извади пиштољ из футроле и завика: “Водите ли тог бандита?”. Два метка опали из пиштоља и уби Милутина.

Јаков Вилић је закопао Милутина Аџића у земљу, гдје је његово тијело трунуло неколико мјесеци. Његов гроб сам ограђивао камењем да му тијело не разносе животиње.

Те црне Велике Сриједе 1942. године, поред људи које су партизани убили у штали смрти, побијено је још пет људи. Довели су их у групи до рупе коју су сами ископали и изрешетали их рафалима, а затим побацали у рупу, не гледајући да ли неко даје знаке живота. То су били: Михајило Зиројевић, који је имао преко 75 година, Павле Зиројевић, Милован Зиројевић, Милан Зиројевић и Војин Ђеклић.

Неки од несрећника били су још живи. Нису им дали да се извуку, тукли су их кундацима, а затим затрпавали земљом.

Морам да кажем да је у селу Браићевићи, осим дванаест убијених првог априла, у Другом свјетском рату погинуло четрнаест храбрих четничких бораца.

КАСНИЈЕ ХЕРОЈСКИ ПОГИНУЛИ:

ВУКОТА

Вукота Зиројевић, тај славни четник који се херојски борио против партизана у четничким јединицама, како би осветио, како он каже, педесет и шест рођака и комшија, међу којима је био и његов отац Томо које су побили партизани.

Вукота је осветио све своје најмилије које су партизани убили у току Другог свјетског рата.

Када је народ Источне Херцеговине протјерао партизана у Босну, Вукота је имао дванаест конопаца и жица, којима су били везани убијени у селу Браићевићи. Причало се да је Вукота заробио на Вучеву дванаест партизана, повезао их у те конопце и жице и покосио их ватреним оружјем.

Једном приликом, како се сјећам, било је то 1943. године, у селу Браићевићи била је велика борба између партизана и четника, која се завршила побједом четника.

Вукота Зиројевић, са осталим храбрим Зиројевићима, заузима од партизана брдо изнад села Вукићевац. У тој борби гине партизански митраљезац и још око десет партизана. Вукота, који се није бојао оружја, угледа два партизана и једну партизанку како бјеже из села у супротном правцу. Вукота крену за њима. Они измичу, а партизанка остаје. Видевши да је Вукота близу викну партизанима: “Не бјежите, ухватиће ме четнички бандит живу!” Вукота рече: “Не требаш ти мени жива!” Уби је.

Поштовао је партизанске породице и ником зла није нанио ко није носио оружје.

Вукота је послије, односно при крају рата, отишао у иностранство. Погинуо је као капетан авијације у Кореји.

ТОДОР

Тодор Глушац, мудар и паметан човјек, се налази у својој кући тог кобног првог априла, чује пуцањ из ватреног оружја, кукњаву и плач. Излази из куће и види да је око 400 партизана опколило село. Хватају људе по кућама и испред кућа и воде их некуд свезане. Угледа рањеног Николу Зиројевића како га партизани извлаче из куће и убијају. Тодор се склони у један заклон. Да бјежи из села – не може, свуда су страже и партизанске засједе. Да се преда партизанима – не смије, убиће га сигурно. Тодор угледа једно дрво, које је било недалеко од тог несигурног заклона. Дрво је ниског стабла а дугачких грана, са веома густом крошњом. Тодор ријеши да пузећи дође до дрвета. Попне се на њега, мислећи да ће му ту бити сигурно. Тодор долази под дрво, са пушком на леђима, хвата се за гране, пење се до средине дрвета и

сједе на једну грану. Са тог мјеста може да види сваку кућу у селу. Види Тодор да партизани хватају људе и одводе их у избу Тома С. Зиројевића. Гледа како одводе Војина Зиријевића и његовог оца Михајила. Гледа како партизани низ степенице куће вуку четири човјека и убацују их у шталу смрти. Гледа како у башти неколико људи копају рупу и како у њу убацују људе.

Кад је сунце зашло и пала ноћ, Тодор силази са дрвета и између партизанских засједа излази из села. Партизанска стража га није примјетила. Сјутра Тодор налази војводу Милана Зиројевића и његове борце негдје у близини села Михољача. Тодор, жалостан, сједе међу војводине борце, испред самог војводе. Војвода га упита шта има у селу. Тодор поче да прича како су партизани у селу извршили велики злочин, убили много људи, мучили их и убијали у кући војводиног брата Тома, а затим их мртве вукли у шталу, а потом их бацили у ископану рупу. Исприча и како су, пошто су их загрнули земљом, партизани шенлучили, хватали се у коло и газили по мјесту гдје су људе закопали. “Кад сам се мало загледао, у колу сам видио и неке људе из села. Чуо сам глас Ђура Зиројевића. Не знам да ли је пјевао или плакао“, заврши Тодор.

Војвода устаде и рече: “Партизани су направили зло у нашем селу. Наши људи су их дочекали као борце народноослободилачког рата, а они су их побили. Сносим и ја кривицу, јер сам им рекао да се не боје партизана, да им ништа лоше неће учинити».

Тодор је погинуо код Чемерна, испод планине Лебрчник, од стране партизана, највјероватније у јуну 1942.

ВАСО

Васо Зиројевић, српски херој, борац и јунак, који се јуначки борио против усташа, муслимана и партизана све до своје погибије. Васо гине од партизана 1943. године у близини села Михољача. Њега никад неће заборавити народ села Браићевићи. Васови саборци донијели су његово беживотно тијело и сахранили на сеоском гробљу у Браићевићима. Васова вјечита кућа се налази испод једног дрвета, а поред каменог зида којим је гробље ограђено.

Сваки човјек, жена и дијете као и народ села Браићевића када пролази тим путем поред Васовог гроба, окрену се у том правцу и кажу: »Мирно почивај наш хероју».

Писац ових редова прошао је више пута тим путем, застао и преко зида гледао гроб Васов. Једном приликом, када сам пролазио туда, станем и преко зида гледам гроб Васов. Видим на гробу се зелени трава, дрво спушта своје гране на Васов гроб као да хоће да каже:

“Јуначе, мирно почивај под мојом хладовином, ја ћу све више и више расти и теби правити хладовину“.

Када сам мало боље погледао Васов гроб, зелену траву на гробу и гране дрвета које гробу праве хладовину, угледам једну камену плочицу, видим да на тој плочици нешто пише. Пређем преко зида, станем поред Васовог гроба, узимам плочицу са гроба и читам на тој плочици крупним словима је писало ХЕРОЈИ НЕ УМИРУ. Вратим плочицу на исто мјесто гдје је и била и ја несвјесно и гласно изустих: «ХЕРОЈИ НЕ УМИРУ».

Запуштени гроб Васа Зиројевића

ВИДАК звани ВИЊА

Видак Вилић, звани Виња, је мој стриц, а брат Радов над којим су партизани извршили злочин првог априла 1942. године. Погибија његовог брата Рада на Видака је тешко дјеловала и када је сазнао

за Радово мучење од стране партизанских зликоваца био је тешко ожалошћен и узбуђен.

Видак је ријешио да освети брата. Ступио је у Јуришни гатачки батаљон, који је био састављен од четничких јунака и бираних момака.

У том батаљону Видак се налазио све вријеме Другог свјетског рата, све до његове погибије.

Јуришни гатачки батаљон партизани су добро запамтили. Када би водили борбу са Јуришним батаљоном, партизани су у свим тим борбама били губитници. Једне прилике, како је Видак изјавио, водио је Јуришни батаљон тешку борбу са партизанима на граници Црне Горе у селу Крстац. Јуришни батаљон разгони партизана и наноси им тешке губитке. Видак упада у штаб партизански, наноси им велике губитке и само је планина Сомина неке од њих спасила, а многи су платили главом.

КАКО СУ ПАРТИЗАНИ УБИЛИ ВИДАКА:

Видак, тај четнички храбри борац, негдје крајем Другог свјетског рата, одлази са гатачким четницима на подручје Фоче у село Штовић. Недалеко од села Штовића налази се засеок Пољица, који по територији припада Миљевини.

У том засеоку станује породица Стевана Елеза. Стеванова супруга је родом из села Браићевића, сестра војводе Милана Зиројевића, а војвода Милан Зиројевић је ујак Видаков.

Трагедија Стевана Елеза и његове породице је жалосна и тешка, партизански зликовци су му убили на једном мјесту и у једном часу четири сина, а касније су убили Стеванова три братића.

Видак се договори са Марком Зиројевићем (војводе Милана Зиројевића сином) поручником југословенске авијације, да оду у засеок Пољица и посјете породицу Стевана Елеза.

Стеванова кућа је доста велика, са западне стране куће води пут Стевановој кући, са обе стране пута озидаан је камени зид доста висок. Када се приближава кући тај зид се продужава на десну и лијеву страну испред саме куће.

Видак и Марко, тим путем између зидова иду у правцу куће Стеванове. У кући Стевановој се налазило око 10 партизана, можда и више, стражар партизански који је био у заклону, обавештава партизана да

два четника иду у правцу куће, партизани излазе из куће, заузимају заклоне иза зида испред куће Стеванове. Видак и Марко иду заклоњени зидом.

Партизанима је био задатак да два четника који се приближавају кући Стевановој ухвате живе.

Када су Видак и Марко дошли пред цијеви партизанских пушака, један од партизана им је рекао: “Овдје су партизани налазите се у безизлазном положају, предајте се!” Видак заузима заклон поред зида. И Марко је поред Видака. Партизани им поново говоре да се предају. Марко предлаже Видаку да се предају.

Видак предају енергично одбија и Марку каже да се жив неће предати, наслања пушку на зид и цијев окреће у правцу партизана. У том моменту када Видак хоће да отвори ватру на партизана, Марко хвата за цијев од пушке, Видак покушава да му отме пушку, партизани користе њихову гужву, брзо излазе иза зида, долазе до Видака и Марка. Марко се одмах предаје партизанима. Видак се бори са њима, неће да се преда. Неколико партизана га обарају на земљу, вежу му руке и ноге неким конопом, спроводе и Марка и Видака у штаб у Калиновик.

Видака затварају у једну просторију, без свјетла и прозора, а затим га воде у село Обаљ недалеко од Калиновика и убијају га.

Одлазио сам у село Обаљ и распитивао се гдје је Видаков гроб, нису ми могли то тачно казати сељани Обаља, јер су на том мјесту партизани убили доста људи.

МАРКО

Марко Зиројевић је син Милана Зиројевића. Описао сам напријед како су га партизани ухватили у засеку Пољица код Миљевине и спровели у штаб у Калиновик, затим га штаб партизански упућује у команду позадине Среза гатачког. Команда га шаље у Невесиње гдје се налази 29. дивизија.

Марко користи небудност спроводника и бјежи ноћу, тако да га нису спроводници примјетили и негдје у близини Калиновика налази Милорада Поповића и гатачке четнике и са њима настави борбу против партизана и усташа – муслимана.

Марко у Лијевач Пољу заједно са Милорадом Поповићем гине. Тамо негдје у Лијевач Пољу се и дан данас налази њихов гроб.

МЛАДЕН

Младен Зиројевић играо се у селу са Милорадом (Милан) Зиројевићем ногомета, са лоптом од крпа – крпењачом, затим се удаљавају од села у правцу брда Стражице, према селу Објешеник. Удаљили су се од Браићевића неколико стотина метара. Поред брда Стражице играју се лоптом на једној равници. Када су се заморили, легли су на земљу и заспали.

Из села Објешеника без двогледа добро се види брдо Стражица и мјесто гдје су два дјечака заспала. Тог дана у селу Објешенику налазила се група партизана, који су били из Дабра и Билеће. Знајући да су дјечаци из села Браићевића, партизани који су се налазили у селу Објешенику, низ стрму страну прелазе једну рјечицу, излазе уз стрмину, која је обрасла буковом шумом и долазе до два дјечака који спавају. Одмах партизани из ватреног оружја убијају Младена.

Пошто се у селу сазнало да су партизани убили Младена код брда Стражице, одлазе стари људи који су се налазили у селу, доносе Младена и сахрањују га на сеоско гробље у Браићевићима.

МИЛОРАД

Милорад М. Зиројевић у сну чује пуцањ ватреног оружја, када су партизани убили Младена. Устаје и хоће некуд да иде, ни сам не зна куд. Партизани га хватају за руку и воде га у правцу села Доња Бодежишта, заобилазећи село Браићевиће, код Вратковића Локве, која је врло близу села Доњих Бодежишта.

Вратковића Локва је са западне стране обрасла високом буковом шумом, а са јужне стране постоји неколико букових стабала које мјештани називају омарима.

Милорада партизани доводе под тај један омар. Један партизан удара Милорада песницама и ногама. Милорад трпи прве ударце, али кад није више могао да издржи те жестоке ударце, зове свога брата Бошка и говори "брате Бошко не дај ме". Ово понавља више пута, све то чују и виде чобани који се налазе у непосредној близини тог злочиначког догађаја.

Када Милорад није могао да зове свог брата Бошка да му помогне, јер су га партизани мучећи онесвјестили, убијају га из ватреног оружја.

Ово је тежак злочин који су партизани урадили над недужним дјечаком који је једва имао 15 година.

Томо (Корићкин) Зиројевић одлази на мјесто злочина, ставља Милорада на коња, доводи га на сеоско гробље гдје га и сахрањује.

ЈАГОШ

Јагош Зиројевић, кршни Зиројевић, храбри четнички борац, за Крст Часни и слободу златну, јуначки гине, бранећи народ села Браићевића од партизанских зликоваца (1943).

Јагош гине, да би спријечио даље убијање невиних људи села Браићевића и да би одбранио село од даље пљачке партизана, који су раније опљачкали многа домаћинства села.

Јагошево беживотно тијело лежи цијели дан на једној равници у близини Мањакових кућа.

Нико не смије да приђе убијеном Јагошу, јер се воде жестоке борбе између четника и партизана. Партизански полаожај се налазио на брдима на сјеверној страни села, а четнички на западној страни.

Партизани праве једну замку, о сахрани погинулог Јагоша. Наводно наређује партизански командант из Доњих Бодежишта, да се Јагош носи на сеоско гробље и сахрани.

Та наредба је дошла у касним поподневним часовима. После те наредбе три стара човјека одлазе на сеоско гробље да копају гроб где треба Јагоша сахранити.

Три младића, међу којима је и писац ових редова, правимо носила од буковог дрвета, стављамо беживотно тијело Јагошево на носила и носимо га у правцу сеоског гробља. Гробље је удаљено око једног километра, тешко нам је и једва га носимо.

Јагош је имао дугу косу, морали смо да му је пребацимо на прса како је не би газили приликом ношења. Када смо били близу сеоског гробља, партизани су отворили ватру из оружја на нас. Склонисмо се иза неке оборене штале, чекамо мрак. Четници примјетише да партизани пуцају на нас и отворише рафалну ватру из свих оружја на партизана да би нас спасили. Када се смрачило, под заштитом мрака узимамо носила и носимо Јагоша на сеоско гробље, стављамо Јагошево тијело у гробницу која је већ била ископана, стављамо камене плоче по зиданом Јагошевом гробу и почињемо набацивати земљу на гроб.

У том моменту са једног брда партизани пуцају на нас. Склонисмо се иза великих камених споменика не завршавајући у потпуности Јагошев гроб.

Четници отварају ватру на партизанае и заустављају их да не приђу гробљу, гдје смо се ми склонили. Користимо ту прилику, бјежимо под заштитом мрака сваки својој кући.

Партизани нису испунили своје жеље да нас на гробљу побију, спасиле су нас четничке јединице, које нису дале партизанима да приђу сеоском гробљу.

Сутра дан није било партизана у селу, није их било ни у близини села. Одлазимо на сеоско гробље и људски сахрањујемо јунака Јагоша Зиројевића.

ДРАГО

Драго Н. Зиројевић гине у борби са партизанима почетком 1944. у близини села Крекова, Општина Невесиње. Гдје се налази његов гроб, писцу је непознато.

БЛАГОЈЕ

Благоја Мањака убијају партизани 1945. године, код планине Гредеља, наомак Борча.

Убиство Благоја Мањака партизани су правдали тиме да су га грешком убили. Благоје Мањак је донешен и сахрањен у сеоском гробљу у Браићевићима.

Храбри четнички борци села Браићевића, Драго С. Зиројевић, Марко Зиројевић, Милутин Зиројевић, Данило Зиројевић и Бранко Мањак, који су се херојски борили све вријеме Другог свјетског рата против партизана и усташа – муслимана, ти храбри четнички борци са гатачким четницима и четничким комадантом за Источну Херцеговину, официром југословенске војске Милорадом Поповићем и са осталим четничким јединицама, отишли су у Босну 1945. године и према неким сазнањима у борби са партизанима и усташама заједно са командантом Милорадом Поповићем изгинули на Лијевче Пољу.

Највјероватније да се њихове гробнице тамо и налазе.

МИЛАН

Милана Хрњеза партизани су затекли у селу (1943) и чим су га видјели пуцају на њега из ватреног оружја, пребијају му обје ноге. Милан тешко крвари и у недостатку адекватне медицинске помоћи Милан умире. Миланов гроб се налази на сеоском гробљу села Браићевића.

Писац ових редова, укратко је описао борце војводе Милана Зиројевића, које је Владо Шегрт са својим зликовцима убио 01. априла 1942. године, њих дванаест који су били криви што нису били партизани. Убијени су без икакве провјере њихове кривње, без суђења.

Међу тим недужно убијеним људима села Браићевића, писац је видео свога оца Рада како га два партизана извлаче мртвог из штале смрти, вуку га за ноге и бацају у рупу испод грудице стајског ђубрета, која је за то унапријед била ископана.

Када сам видио намученог оца, како га вуку за ноге и бацају у рупу, вриснуо сам од муке и жалости, један партизан ме примјети окреће пушку у правцу мене, бјежим из ћошка куће и тако се спасавам да ме зликовци не убију.

У првом дијелу ове књиге, укратко сам описао и храбре борце села Браићевића, који су у току Другог свјетског рата дали своје животе борећи се за Крст Часни и слободу златну.

Још тежи масакр, Шегрт је извршио у многим селима гатачког среза, као што су село Дражљево, Гарева, Добреља и друга села.

У наведеним селима, узимајући и село Браићевићи у обзир, егзекуцију су партизани-зликовци обављали без суђења и за такве неописиве злочине није нико одговарао.

Сви сурово уморени били су невини. То је био тежак злочин без казне.

Потомци, браћа, очеви... невино убијених људи у наведеним гатачким селима нису казнили Влада Шегрта и друге наредбодавце, ни мучењем ни убијањем.

Писац ове књиге још једном од срца захваљује свим учесницима на изградњи споменика људима села Браићевића, које партизани мучки убише 1. априла 1942. године.

Посебно се захваљујем Вељку Зиројевићу, званом Вецо, који је много уложио рада, труда и материјалних средстава за изградњу споменика Браићевићким мученицима.

Захваљујем се свим грађанима општине Гацко, који масовно дођоше на откривање споменика дана 18.09.1999. године.

СТРАДАЊЕ МОЈЕ ПОРОДИЦЕ

У овој књизи описао сам убиство мога оца Рада, стрица Видака и осталих. Морам нешто да напишем и о судбини и животу мога стрица Момчила. Рођен је 1919. године у Браићевићима од оца Спасоја и мајке Гоје.

Спасоје је умро 1937 у својој 75. години, а његова мајка Гоја је умрла 1942. у својој 77. години.

Момчила је Други свјетски рат затекао служећи редовни војни рок у Бенковцу (Хрватска). Када је потписана капитулација Краљевине Југославије и када је настало расуло југословенске војске, Момчило, као војник, напушта Бенковац у униформи, долази у Невесиње, гдје га заробљавају Италијани и одводе га у логор у Италију.

У логору Момчило борава до 09. септембра 1943. године, када Италија и капитулира. Тада га Њемци спроводе из Италије у Њемачку гдје пребива у логору до капитулације Њемачке. Послије капитулације Њемачке Момчило долази на аустријску границу у намјери да се врати у Браићевиће.

На граници Аустрије састаје се са познатим људима из Гацка који га обавјештавају да су му оба брата (Рада и Видака) партизани убили. По том сазнању Момчило мијења намјеру да дође у Браићевиће и одлази у Енглеску (Лондон). Тамо склапа брак са женом из Холандије. Са њом је у браку стекао четворо дјеце, три кћерке и једног сина. У Лондону Момчило добија неизлечиву болест и умире 1958. на операционом столу, у својој 39. години.

Послије Момчилове смрти његова супруга и дјеца се нису и поред нашег тражења путем Црвеног Крста никоме јављали, тако да и данас не знамо за њихову судбину.

Мој отац Раде, кога су партизани на звјерски начин мучећи убили 1. априла 1942. године, како сам то и описао, рођен је 1900. године, а мајка Босиљка, коју су партизани психички уморили, рођена је 1898.

године у Доњим Бодежиштима у породици Миљанића.

Они су у браку стекли деветоро дјеце:

Јела – рођена 1920. удата у Луковице за Јована Милошевића. У браку су имали шесторо дјеце – три сина и три кћерке. Два старија сина (Блажо и) су јој умрла, а најмлађи Раде је рањен, тешко, на Бјелашници код Сарајева и пребачен на ВМА у Београд гдје је и умро **20.08.1993.** године. Њихове три ћерке (Радојка, Славојка и Милева) су удате и живе у Старој и Новој Пазови.

Јела умире **20.08.2002.** године у Луковицама.

Драгица, рођена 1922. а умрла 1923.

Милош, рођен 1923. а умро 1931. године.

Милица (Мика), рођена 1926. године, удата за Чедо Петковића из Горњих Бодежишта. Нису имали дјеце. Умрла је 20. 07. 2005. године у Сарајеву. Сахрањена је у породичну гробницу са Чедом који је умро 1994.

Вељко је пето дијете рођено 1927. године. Склопио је брак са Драгицом Шолаја из Наданића. Имају троје дјеце: Ранка (1951), Стојанка (1952) и Ранко (1958).

Крсто рођен 1929. године. Склопио брак са Босом Ивковић из Грачанице. У браку су изродили два сина: Драгана и Зорана. Драган је од 1996. у Америци, а Зоран је у Босанској Крајини у близини Бања Луке. Крсто је умро 1976. године, а његова супруга пет година раније.

Косто рођен 1932. а умро 1936. године.

Стојан, рођен 1935. Ожењен са Косом Бојевић из Билеће. У браку су стекли двије кћерке: Драгану и Наташу. Обје су завршиле факултете. Стојан сада живи са породицом у Бања Луци.

Спасоје, рођен 1937. године, а умро 1950.

Када су партизани, мучећи убили мога оца Рада, опљачкали су нам сву покретну имовину, овце, говеда и друге домаће животиње. Опљачкали су све што им је могло стати у џепове и руксак, опљачкали су све што им је требало за исхрану, месо, брашно и друго.

Остала је наша мајка са петоро малољетне дјеце без икаквих средстава за живот.

Када је све опљачкано у нашој кући, долази неки интендант, кога су партизани звали тако, звао се Вујовић Васо – Стари, из Билеће. Наређује партизанима и каже: "Дигните из те куће све што нађете. Нека та пашчад покрепају".

Поред те пријетње и малтретирања од стране партизана, нас петоро дјеце остали смо живи иако су нам партизани све опљачкали и оставили нас без игде ичега, тако да су нас били подвргли тешким мукама. Упркос убиству нашег оца, уморству наше мајке, нас петоро дјеце, гладни, жедни и без основних средстава за живот, ипак смо дочекали завршетак Другог свјетског рата живи.

Наша мајка је била психички убијена, кукала је и плакала, жалећи свога супруга Рада.

Умрла је у јуну мјесецу 1942. године у 42. години живота.

Брат моје мајке Мићо Миљанић је преминуо прије Другог свјетског рата. После његове смрти у његовом домаћинству остала је супруга Сава, која је родом од породице Шаровића из Цернице, општина Гацко. Они су у браку стекли петоро дјеце, два сина и три кћери. Та породица определијелила се у Другом свјетском рату за партизана. Може се рећи да су били поштени партизани и тако су се понашали у току цијелог рата. Та породица Миљанића у току рата није никоме нанијела никакво зло, иако је била опредељена за партизана.

Моја мајка је била обавештена од неких људи, да је њен братић Владо у мучењу и убиству учествовао, када су партизани убили њеног супруга Рада. То је нашој мајци тешко пало на срце, сматрала је ту породицу Миљанић тешким зликовцима и душманима.

Прије него смо утврдили да Владо није учествовао у мучењу и убиству нашег оца Рада, долази пред нашу кућу Сава заједно са сином Владом да нашој мајци предају саучешће поводом смрти њеног супруга Рада.

Сава и Владо долазе на врата наше куће, моја ожалошћена мајка отвара врата. Када је видјела пред вратима Саву и Владу, плачући и кукајући им је рекла: „Зликовци и душмани, идите испред моје куће да вас очима не гледам. Јуче сте ми на мукама убили Рада, а данас сте дошли да ми предате сучешће“. Окреће се мајка око себе гледа да ли има неки предмет, дрво или камен да их удари. Пошто није било ни камена ни дрвета у близини мајка им поново говори: “Губите се, зликовци, испред моје куће да вас не гледам очима, доста сте ми муке и јада задали убиством мога Рада“.

Понавља мајка: “Убили сте ми Рада, све сте ми опљачкали, немам шта са дјецом да једем, гори сте од усташа, плачкаши, зликовци, идите да вас више не гледам!“

Ваљда су тада Сава и њен син Владо видјели да је наша мајка тешко ожалостњена и да не може да се нормално понаша, враћају се и одлазе својој кући у село Доња Бодажишта, без предавања саучешћа.

Истог дана, нешто послје подне, када је моја мајка отјерала испред куће Саву и Влада, долази на жалост и на саучешће Шпиро Бјековић из села Гарева. Гарева је далеко од нашег села око 20 километара, а можда и више. Шпиро је ближи рођак оцу Раду, њихове мајке су сестре, а оне потичу од породице Зиројевића из села Браићевића - сестре су војводе Милана Зиројевића.

Шпиро изјављује мојој мајци саучешће, плаче Шпиро, плаче и моја мајка. Шпиро рече: "Убише они зликовци нашег Рада". Мајка рече: "Убише, и то на великим мукама. Убише га, Шпиро, и то га тешко мучише, нису га убили из пушке, него су над Радом извршили такав злочин, да тако нешто не би урадиле ни гатачке усташе."

Шпиру није био једини циљ да дође у нашу кућу и да нашој мајци изјави саучешће поводом смрти њеног супруга Рада. Имао је сасвим другу намјеру.

Шпиро је преноћио у нашој кући, а ујутру Шпиро говори мојој мајци: "Партизани су ти убили Рада, опљачкали све што си имала, рат је. Како ћеш да преживиш са петоро малољетне дјеце, без игдје ишта, без средстава за живот? Нека Вељко пође са мном да ми чува стоку, а ја ћу да теби и твојој дјеци сваки мјесец шаљем неке прехранбене производе: сира, кајмака, мяса, брашна осталог што су теби и твојој дјеци нужно потребни".

Мајка заплака, окрену се према мени и рече: «Хоћеш ли, Вељко, са Шпиром?»

Одговорих: «Хоћу, мајко!»

Шпиро се радује што ја идем са њим у Гареву да му чувам стоку. Мени мука, али морам да идем да би помогао себи, својој малој браћи и мојој мајци, који се стварно налазе у безнадежном положају. Рат је, а живјет се некако мора. Ради тога, не мојом вољом, морам да идем са Шпиром.

Када смо полазили од неше куће из села Браићевића, мајка нас испрати и рече Шпиру: «Чувај ми Вељка!» као да је знала да ме више неће видјети.

Када смо полазили Шпиро рече: “Вељко, не смијемо ићи кроз Гацко, тамо су усташе и Италијани, ако би тамо ишли било би нам опасно по животе, морамо Гацко зобићи”.

Идемо преко Гатачке површи, обилазимо село Вишњево, које је спаљено. Усташе су га запалиле. Чујемо понеки пуцањ из пушака у правцу Грачанице, Шпиро каже да то пуцају усташе и да се морамо још више удаљит, могу усташе да нас побију из пушака. Силазимо низ једну стрму страну, долазимо до ријеке Врањаче, газимо ријеку која је набујала од топљења снијега, негдје тамо са планине Живња. Од ријеке идемо уз једну велику страну – стрмину, која је обрасла љесковим шибљем, долазимо поред села Дражљева. Село Дражљево је скоро пусто, видимо понеку жену испред кућа, завијене су у црно, носе црне мараме. Из понеког димњака види се црни дим кији прекрива село Дражљево, па село изгледа црно, јадно, тужно, чемерно.

Пролазимо путем поред села, наилазимо поред пута на две чобанице. Чувају овце. Обучене у црне хаљине, замотале су главу црном марамом, и лице су покрили том црном марамом, само им се очи виде.

Стадосмо код те двије чобанице. Шпиро их пита чије су. Једна од њих заплака и каже: “Мога оца су прије 10 дана убили партизани”. Шпиро је приупита, иако је све знао шта су партизани урадили у селу Дражљеву, да ли су још кога убили са њеним оцем. „Јесу убили су још 20 наших људи“. Друга чобаница добади да нијесу 20 него 16 наших људи.

Шпиро и даље пита како су толике људе села партизани убили. Ова једна чобаница опширно поче да прича и казује како је то било и наводи да су једног јутра партизани упали у село и похватили људе по кућама, свезали их у један коноп, отјерали у онај кланац и тамо их побили рафалима из ватреног оружја. Показује руком гдје се налази тај кланац, један од тих људи је остао жив, када су партизани рафалима покосили људе, један од њих је пао на земљу, а по њему су пали убијени људи. Њега су промашили и тај је човјек остао жив. Када су партизани отишли, жене и стари људи који су остали живи, отишли су на мјесто злочина, одвезали убијене, одвезали су и оног човјека који је остао жив под мртвим људима, а то је био Марко Поповић, кога није метак погодио и остао је једини жив.

Напуштамо терен села Дражљева, пролазимо поред Михољача, долазимо у Липник. Идемо уз једну високу, стрму страну. Вруће је. Прољетно сунце јако грије, уморан сам и чини ми се да уз ту стрмину

нећу моћи изићи, нема ни козје стазе, а да не говоримо о неком путу. Пробијамо се кроз неко шибље, изађемо са тешкоћама уз ту странчину, станемо и одмарамо се на неком, мени непознатом високом брду, са кога се виде скоро сва села општине Гацко, виде се: Автовац, Фазлагиха Кула, Наданићи, видимо брда Варду, Међутређе, Велика Брда. Између тих брда налази се и село Браићевићи, одакле смо јутрос ја и Шпиро пошли, види се и један дио Црне Горе.

Шпиро ми показује село Гареву и његову кућу која се налази на сјеверној страни села. Показује ми једно усамљено брдо које се налази између Гареве и села Казанаца и каже: “Видиш, Вељко, оно брдо, са западне стране оног брда налази се једна пећина у самом брду. Када се улази у ту пећину, чује се жубор воде, та вода из пећине иде у Пиву и чини ријеку Пиву, ријека Пива се негдје код Шћепан Поља саставља са ријеком Таром и праве Дрину, а у њу се у близини Фоче, улијева ријека Сутјеска. Дрина је велика планинска ријека и протиче кроз Фочу, Горажде, Вишеград, Зворник и улијева се у Саву у близини Београда”.

Шпиро даље каже да је то чудо природе.

На том брду смо одмарали мало дуже. После тога предаха, полазимо низ једну стрмину. Када смо сашли низ брдо идемо у правцу села Гареве, идемо преко неких долина, које су обрасле шумским жбуњевима, и ограничене кршевитим каменим литицама. Долазимо Шпировој кући. Сунце још грије планинска брда, планинске врхове Сомине, Бјеласнице и Лебрчника.

Шпирова кућа је приземна кућа, нема спратова, озидана од камена са малим прозорима, покривена цријепом. У тој Шпировој приземној кући, имају двије собе намјештене скромним намјештајем. На самом улазу у кућу, постоји једна просторија, у тој просторији отворено огњиште које служи за припремање хране за домаћинство. Изнад те просторије нема патоса, види се кров од куће зачацио од дима. Поред огњишта је један лежај попут сећије.

Сједим и одмарам испред Шпирове куће, са његовом породицом, мајком Божаном, снахом Божаном и братом Шпировим, Луком. Пошто је већ наступио мрак, Шпиро ми рече: “Хајде Вељко, ти одмарај” – показује ми лежај у тој првој просторији куће.

Изувам опанке, скидам капут, другу одјећу не скидам, лежим на тој сећији. Уморан сам. Лијепо ми је, као да лежим на душеку, бар тако осјећам.

Ујутру рано буди ме Шпиро и каже: “Хајде Вељко, устај да идеш да чуваш овце”.

Устајем тешко, облачим капут и обувам се, излазим пред кућу. Видим пред кућом на камену једну шољицу и у шољици видим има воде, мало се умијем, опрах мало руке и лице, дадоше ми торбу, баш ону коју сам донио из Браићевића.

У торби мало хљеба и нека мала мјешиница која се зове брнзар, а направљен је од јагњеће коже и у њему мало сира, нечим поквашеним, можда у том сиру има и кајмака.

Ставим ту јадну торбу на леђа и полазим са Шпиrom и његовом снахом Божаном, преко једног брда и силазимо у једну долину, гдје се налазе овце. Долина је удаљена од Шпирове куће око стотинак метара, поред долине налази се једна мала штала коју они називају овчарницом, у тој долини у огради налази се око 100 оваца.

Шпиро је доста богат домаћин.

Шпиро ме упознаје куда треба да чувам овце, гдје их напајам, кад ујутру треба да их гоним на пашу, када треба увече да их догоним. Напомиње да их рано не догоним, јер овце пасу траву по хладовини, када сунце зађе. Ја то све добро слушах и ријешим да радим како они наређују.

Први дан чувам овце. Има и других чобана из села. Не познајем никога, избегавам да се са њима дружим. Осјећам да сам гладан и негдје послје подне скидам торбу са леђа, вадим хљеб и брнзар, да ужинам. Хљеб је јечмен, али лијеп, печен под сачем. У брнзару се онај јадни сир раскравио, не могу да га једем, поједем мало хљеба, а сир бацим.

Сјутра дан – иста торба, иста ужина, али морао сам да се навикнем на ту ужину, гладан сам морам да једем. Више нисам бацао из торбе ништа. Све бих појео што су ми спремали, па макар и силом.

САЗНАЊЕ О СМРТИ МОЈЕ МАЈКЕ

Тако сам чувао Шпирове овце од 10. априла 1942. године па до мјесеца септембра исте године. У наведеном времену не знам ништа за своју породицу. Рат је, нико не долази, не знам да ли су живи моја три брата, сестра Мика и моја мајка.

Сваки дан се чују борбе, пуцањ пушака негдје далеко у правцу мога села Браићевића. Гледам брда изнад Браићевића, не могу да установим да ли је та борба што се чује у мом селу или негдје друго. Бојим се и стално мислим да ли су моји добро и како живе, да ли имају хране и како преживљавају и да ли су здраво.

Од Шпировог обећања да ће мојој породици помоћи у исхрани и послат им сваки мјесец хране, брашна сира, меса и других прехранбених артикала, бар до сад, нема ништа. Та обећања је Шпиро заборавио, за њега је важно да ја чувам његову стоку. Ја не могу да га на то подсјетим и да му кажем да то његово обећање и испоштује.

Једне вечери, било је то у септембру мјесецу 1942. године, као и обично догоним овце у ограду код овчарнице. Шпиро и његова снаха Божана, долазе да музу овце. Ни Шпиро, ни Божана ништа не говоре, као што су то радили сваку вече када овце догоним на мужу. Ја мислим нешто су на мене љути, мислим можда су примјетили да овце нијесам добро чувао, да су гладне, па су зато љути на мене и неће са мном да говоре.

После муже, идемо кући и носимо млијеко од оваца и ја носим једну канту пуну млијека. Морам да ставим канту на земљу и да мало одморим, јер је канта са млијеком тешка, а кућа је далеко.

Долазим кући Шпировој и на моје велико изненађење, видим пред кућом сједи Пеко Зиројевић, ујак мога оца. Он долази из села Браићевића, поздрављам се са њим. Радујем се када сам га видио, он долази из мога села и рећиће ми како су моји, јер дуже времена не знам ништа о мојој малој браћи о мојој мајци, не знам да ли су добро.

Питам Пека: “Ујаче, како су моји, јесу ли добро?”

Пеко ми ништа не одговара и гледа сасвим негдје друго, као да мисли како да ми одговори, ја га по други пут питам: “Ујаче, молим те, кажи ми како су моји, јесу ли живи?” Пеко погледа прво испред себе, а затим у мене и рече: “Босилка, твоја мајка, је умрла.”

Та жалосна вијест – да је моја мајка умрла, тешко ме ојади и жалосно изненади. Сједох на један камен, који се почео расхлађивати од врелог љетног сунца, плачем и кукам, сав изbezумљен. У том мом бунилу знам да сам рекао: “Ујаче, је ли могуће да је моја мајка умрла?” Ујак ћути. Тако изbezумљен улазим у просторију гдје иначе спавам, не скидам одјећу и обућу и у тим мојим жалосним мукама, плачем и јецам, а не спавам.

Ујутру рано устајем, идем да чувам туђу стоку, не узимам ни торбу. Идем без доручка. Тешко ми је и сам не знам шта да радим. Размишљаам да ли да идем са ујаком Пеком мојој кући. Закључујем да ћу увече, када дођем Шпировој кући питати ујака Пека и Шпира да ли да идем својој кући у село Браићевиће.

Долазим увече Шпировој кући, мислећи да ћу ујака Пека затећи. На моју жалост, Пеко је отишао. Значи, морам остати и даље да чувам Шпирову стоку.

Смрт моје мајке ме тешко у срце погодила. О свему сам размишљао. Шта да радим? Нисам се могао нормално понашати. Питао сам сам себе од чега је моја мајка умрла, зашто је умрла, да ли је умрла Божијом вољом, да ли су је партизани убили?

О узроку њене смрти Пеко ми није ништа рекао, био је кратко вријеме са мном па ми није о томе имао времена причати. Није ми рекао да ли је дуго боловала или је смрт наступила моментално.

О свему размишљаам.

Мајку сам много волио. Она је била права мајка. Највише је водила рачуна о својој дјеци. Много је радила, била је права домаћица. Све је чинила да би ми, њена дјеца, добро живјели. Нама, њеној дјеци, је много поклањаља пажње и за све нас све наше чланове домаћинства била је права жртва. Није водила рачуна о себи и свом здрављу, само је мислила о нама, како да преживимо, односно како да што боље живимо. Напустила нас је прерано.

Умрла је три мјесеца послјеје убиства нашег оца Рада, у својој 42. години живота.

Тешко ожалошћен и ојађен после смрти мога оца Рада и мајке

Босиљке, настављам и даље да чувам овце Шпира Бјековића из села Гареве. Више пута сам у тешком психичком стању да не знам ни гдје се налазим.

ОДЛАЗИМ ИЗ СЕЛА ГАРЕВЕ

То моје тешко психичко стање, трајало је једно извјесно вријеме. Било је момената да нисам могао управљати својим поступцима. Нисам се могао нормално понашати, као што сам се понашао прије смрти моје мајке. Вјероватно да је то примјетила и породица Шпирова.

Једно јутро, било је то како се сјећам 15. септембар 1942. године, будим се сам, што ми није био обичај раније. Видим сунце изашло високо, огријало и брда и долине.

Испред куће сједи Шпиро и његова мајка Божана. Питам их зашто ме нису будили да идем чувати овце. Шпиро, неким повишеним гласом, рече да је Божана отишла да чува овце, а ти да идеш својој кући у Браићевиће. Мени то не би јасно зашто ми тако строго рече да идем својој кући у Браићевиће. Ништа му не одговорих, ја мало збуњен гледам у Шпира, а ништа га не питам зашто ми тако строго рече да идем својој кући и Браићевиће.

Након тога другог упозорења да идем својој кући, враћам се у кухињу куће, узимам моју торбу, стављам торбу и остале ствари што сам донио из Браићевића.

Полазим испред Шпирове куће без поздрава са њима, без доручка и празне торбе.

Ни Шпиро, а ни његова мајка Божана не ставише бар толико хране да могу једном јести у току дана док дођем у далеке Браићевиће.

Идем кроз село Гареву и плачем. Криво ми је што ме Шпиро отјера из своје куће без икаквог разлога и без икакве кривице, без поздрава.

(Шпира сам видео тридесетак година касније, када је долазио у Фочу код очног љекара. Ноћивао је код мене у мом стану. Никада га нисам питао о мом боравку у Гареву.

Жалио се на вид, а моја жена Драгица му рече да је у дубокој старости и да и нетреба све да види).

Ријешим да идем кроз Автовац и Гацко, знајући да је то опасно по живот, јер се тамо налазе усташе – муслимани и италијански фашисти. Ризикујем, али идем, па нека ме усташе убију.

Пролазим кроз Аватовац, видим Италијане близу касарне, не смијем да се окрећем, страх ме, али идем у правцу Гацка.

Долазим у Гацко и видим велике групе Италијана и усташа – муслимана, не смијем да се окрећем, гледам испред себе и идем полагамо да не би усташе у мене посумњали. Гледам у коловоз који је тешко оштећен од тенкова и других возила окупатора.

Пролазим кроз Гацко, без проблема, идем у правцу села Грачанице. Село Грачаница је скоро искључиво муслиманско село познато по усташама.

Видим у Грачаници неколико српских кућа које су муслимани потпуно запалили, а становника око тих запаљених кућа нема. Мислим да ли су избјегли или су их усташе у кућама запалили и тако ликвидирали.

Са великим ризиком пролазим село Грачаницу у правцу српског села Рудо Поље.

На самом излазу из Грачанице пролазим испод муслиманског мезарја, а са друге стране коловоза налази се чесма и неколико була чекају на ред да наспу воду.

Жедан сам, али не смијем да свратим на чесму да пијем воде. Жедан пролазим поред чесме и була, пролазим испод села Рудо Поље. Видим то српско село и у њему куће које су муслимани запалили. Нико се од становника не види. Село је изгорјело и опљачкано од усташа. Размишљам да ли су сељани избјегли или су их муслимани у кућама запалили.

Пролазим испред једне куће која се налази уз саму цесту, знам да је то кућа породице Милошевића. И она је запаљена. Одмах поред цесте видим извор воде – Василијино врело, свратим на тај извор да се напијем, јер сам жедан. Не бојим се више ни турака нити була.

Умијем лице хладном водом, мало одморим, а затим се напијем воде. Напих се на Василијином извору под Рудим Пољем хладне воде и одмах осјетих да сам гладан, али настављам да идем тим путем који добро познајем.

Између Рудог Поља и Наданића, тече једна мала ријека.

Прелазим оштећени мост преко те рјечице, а од ње полазим уз Крушевље, једно стрмо брдо.

Са моје лијеве стране видим кућу Љубана и Јова Шолаје. Кућа је изгорјела. Нико се не види око ње. Касније сазнајем да су Јова и Љубана и Љубановог сина Жарка усташе убили у близини куће. Прст судбине је хтео да сам неколико година послје оженио Љубанову кћерку Драгицу.

Наставих путем који води у правцу села Брајићевића. Идем у правцу засеока Мацановине који по територији, припада селу Наданићима. Не примјећујем никога од становника, вјероватно су негде избјегли, бојећи се усташа.

По заласку сунца стижем у моје родно село Браићевиће. Идем уз једну страну, која се зове Окрајак. На том окрајку је саграђена и кућа у којој сам се родио.

Видим своју кућу и мислим кога ћу у тој кући наћи. Знам да у кући нећу наћи оца Рада, убили су га партизани. Нећу наћи ни моју мајку. И њу су партизани психички сломили. Умрла је од партизанског терора.

Нека ме трема хвата. Ноге ме издају. Једва идем. Долазим пред кућу. Када сам отворио врата куће, видим у кући сестру Мику и три мала брата Крста, Стојана и Паја. Пајо је најмлађи мој брат и једва да има пет година.

Сестра Мика и браћа, када су ме угледали, брзо прилазе мени и плачући се љубе са мношћем.

Плачем и ја. Када се мало утишао плач, подигох главу и гледам, у браћу и сестру и питам их од чега је мајка умрла, да ли је дуго боловала, да ли је имала тешке болове, је ли се дуго патила, да ли је у питању срчани удар или нешто друго?

У вези са мојим питањима они дословно одговорише: “Једног дана, касно послје подне, мајка је отишла на чесму да у неком сућу донесе воде. Када се враћала са чесме у правцу наше куће, морала је наићи поред рупе гдје су партизани убили и затрпали земљом дванаест људи нашег села, међу којима је и наш отац Раде. Та црна и крвава рупа од пута куда је мајка пролазила, није удаљена више од пет метара. Мајка је вјероватно, приликом проласка поред те крваве рупе погледала у њу. То је тешко на њу психички дјеловало, тако да њено срце није могло издржати бол за невино убијеним људима нашег села. Посебно је на

њено психичко стање тешко дјеловала чињеница да су партизани нашег оца Рада тешко мучили и наносећи тешке муке одузели му живот у 41-ој години живота, ти партизански зликовци.

Посуђе са водом које је мајка носила, пало је код те кржаве рупе. Мајка некако долази до куће, пролази кроз кухињу, улази у собу. Видимо да је малаксала, хоће да падне на патос. Ми јој помогосмо да не падне, држимо је рукама, стављамо је на кревет, питамо је шта је било, што је тако изнемогла, шта је боли. Мајка хоће нешто да нам каже, али је не можемо разумјети, јер се мајка налази у тешком и бесвјесном стању.

Тежак бол за напаћеним и убијеним супругом Радом, њено срце није могло више да издржи. Умрла је у тако бесвјесном стању за неколико дана.

Морамо да ти кажемо и ово: у том њеном бесвјесном стању нешто је неразумљиво говорила. Разумјели смо само једном да рече и спомену нашег оца Рада. Да ли је имала болове у том њеном бесвјесном стању не знамо, али нисмо могли примјетити да се много мучила“.

Комунисти у току Другог свјетског рата, нису само вршили злочине у селу Браићевићима, они су то чинили и у другим гатачким српским селима.

Комунисти су на звјерски начин, мучењем и примјењујући најцрњу тортуру убијали невинне људе и у селима: Дражљеву, Врби, Гареви, Добрељима...

Циљ им је био убијати угледне људе у селима, а остала раја ће се морати придружити њима. То је радио и Ченгић за вријеме турске окупације, то исто су радили и Павелићеве усташе: једну трећину угледних Срба убити, једну трећину протјерати, а једну трећину потурчити.

Комунисти су у току рата убијали угледне српске људе, а по завршетку рата, њихове породице прогонили у логоре у друга мјеста, гдје су их малтретирали, а неке и убијали.

Морам навести један тежак злочин комуниста у српском селу Добрељима. У том селу су комунисти убили много невиних људи. Хватају једног угледног домаћина и његовог малољетног сина у кући, вежу их конопом, доводе у једну кућу, тамо их вежу за један велики кухињски сто, ударају их свим и свачим, муче их, и оца и сина. Отац целате моли: “Немојте ми сина убити, убите мене, немојте сина, он је невино дијете, ником ништа лоше није урадио, а ако сте ријешили да ми дијете убијете,

убите прво мене!“ После ове очеве молбе да му не муче сина, целати још жешће ударају његовог сина и тако угасише земни живот једног дјечака. Мучење и убиство свога сина отац је морао да гледа.

Када су зликовци убили невино дијете, одмах су почели оца ударати, говорећи му: “Убили смо ти сина, а сада ћемо да убијемо и тебе.“

Зликовци комунисти на звјерски начин убише и сина и оца.

И отац и син беживотно леже у локви крви, са једне стране великог кухињског стола у крви лежи отац, а са друге стране кухињског стола лежи у крви његов син.

Овакви злочини, убијање на звјерски начин невиних људи и плъчкање њихове имовине се не памте у наведеним селима од постанка тих села.

БЛЕКСТВО ОД КУЋЕ

Ако се узме у обзир мој животни пут од мог рођења 1927. године и животни пут моје уже породице, може се констатовати, имајући у обзир што нас је у животу пратило, да је наш животни пут био тежак и трновит.

Посебно је тешко и жалосно на нас дјеловало убиство и мучење нашег родитеља, односно нашег оца Рада од стране партизанских целата и психичко убиство наше мајке Босиљке.

Опљачкали су нам и отјерали из штале сву стоку: овце, краве, волове и друго. Оставили су нам само једну краву која нас је хранила.

Једне прилике, било је то концем 1943. године, дођоше пред нашу кућу неколико партизана, а са њима стари Владо Вујовић родом из Билеће, партизански интендант, тако су га звали партизани.

Тај бездушни Владо, наређује партизанима да нам претресу кућу и да виде да ли има још нешто да нам опљачкају. Претресају кућу, лупају и галаме негдје на тавану куће. Нас петоро малољетне дјеце сједимо у једном ћошку од куће, страх нас и бојимо се да нас не побију.

Када партизани не нађоше у кући ништа, извијестише Влада да у кући нема ништа интересантно за њих.

Владо им наређује да иду у шталу да тамо пљачкају.

Партизани улазе у шталу и из штале изводе краву са телетом које је старо тек 15 дана, Владо наређује партизанима да гоне и краву и теле и дословно им каже: «Гоните и краву и теле, нека четничка пашчад покрепају».

Тако нас петоро малољетне дјеце остасмо без игдје ичега, међу четири зида куће и без икаквих средстава за живот.

Тим зликовцима није се у потпуности испунила жеља, њихова жеља се само дјелимично испунила, убили су нам родитеље, опљачкали нашу имовину, оставили су нас без средства за живот, али њихова жеља да нас петоро дјеце покрепамо од глади – та жеља им се није испунила. Остали смо живи.

После мог доласка из села Гареве, ја сам се у току рата налазио у својој кући у Браићевићима. Нисам се плашио никакве војске у току Другог свјетског рата, па ни тих зликоваца који су убили наше родитеље, а имовину опљачкали.

У току Другог свјетског рата било је у селу и око села тешких и крвавих борби између партизана и четника. Када би партизани упали у село нису долазили у нашу кућу, јер су знали да је празна и да су све што је њима требало опљачкали, а ваљда су концем 1943. године добили наредбу да не прогоне дјецу, жене и старије људе, па су и нас петоро малољетне дјеце оставили на миру.

У наше село почетком 1944. године долази муслиманска партизанска бригада. Случајно, а срећом, у нашу кућу ови муслимани нису залазили.

То је први пут у току Другог свјетског рата када су партизани долазили у село, да нису залазили у нашу кућу. Ваљда су знали да је кућа празна и да немају више шта пљачкати.

Та муслиманска партизанска војска изгледала је тужно и јадно. Униформа им није једнообразна, разне су боје, капе су од танког платна пријенуле за главу, на капама се виде неке мале црвене петокраке, ципеле су носили плитке и дубоке, а неки су имали гумене опанке, били су прљави, подерани, бједни и деморалисани.

Оружје им је било слабо, већином су наоружани пушкама тзв. танцарама. Стражу су држали на сваком малом и великом брду, са западне, јужне и источне стране села.

Трећи дан боравка партизана, муслимана у нашем селу, Мика,

моја сестра, дође из сусједне куће, и каже: “Вељо, прича се да ће ови муслимани, када пођу из села мобилисати све младиће који се налазе у селу и који могу носити оружје и одвести их негдје у Босну. Тамо можеш да погинеш, бјежи одмах из куће и иди у Луковице, тамо нема партизана”.

Одмах полазим из куће, долазим код мале ријеке, која протиче кроз наше село, а чији је ток дугачак неколико километара и спаја се са ријеком код Фојнице. Идем полако поред рјечице, заобилазим брда околу села тамо су муслиманске засједе. Пролазим између тих брда, не окрећем се, држим се речног корита. Негдје морам да газим и воду. Долазим до брда Цардин. Видим на том брду доста партизана, већина њих лежи на земљи, мислим уморни су неће ме видјети. Напуштам ток ријеке и пролазим испод брда на коме се налази партизанска стража, пролазим испод самог брда како ме партизани, муслимани не могу примијетити. Силазим поново у корито ријеке, долазим близу села Доње Равни, идем лијево у правцу села Руда Главица. Видим недалеко од мене, на једном брду близу Руде Главице, неколико војника. Међу тим војницима видим једну жену.

Мислим, то су партизани, скрећем са пута десно низ камене крше и љесково жбуње у намјери да избјегнем сусрет са војницима који се налазе недалеко од мене на једном узвишењу. Чим сам скренуо са пута примјећујем да ме неко зове, станем, окрећем се у правцу брда одакле ме неко зовну: «Вељко, јеси ли то ти?»

Одговорим: «Јесам, ја сам».

Овај рече да дођем. Враћам се на пут и идем у правцу брда, гдје се налазе непознати људи. Помислим, морам да идем тамо, јер ако одбијем непознати војници ће пуцати на мене.

Када сам дошао у непосредну близину брда, издвоји се један војник и са њим једна жена, иду у сусрет мени. Када су дошли близу мене, видим то је Вукота Зиројевић и његова сестра Вукосава.

Сам себи кажем сретан сам то је наш Вукота, нису партизани.

Вукота ме загрли и пита ме откуда идем. Ја му рекох пошао сам у Луковице код Јеле, морао сам да бјежим из села хоће они партизани – муслимани да ме мобилишу и воде тамо негдје у Босну, морао сам из села да се удаљим.

Долазим са Вукотом код осталих војника који су већином били из нашег села храбри Зиројевићи. Вукота и његова сестра Вукосава су

први рођаци мога оца Рада. Вукота рече мени и Вукосави хајдете ви у Луковице код Јеле.

Тако је и било. Ја и Вукосава одлазимо у Луковице јер, тамо нема партизани немамо чега да се плашимо.

Вукота и други храбри четници осташе на брду на западној страни села Руде Главице да чувају српска села од партизанских напада.

Тако сам у селу Луковицама остао једно извјесно вријеме, повремено сам одлазио у село Браићевиће и то само када знам да у селу нема партизана. Када бих сазнао да су партизани у близини села враћао сам се у село Луковице.

Село Луковице за вријеме Другог свјетског рата за партизана и усташе било бетонска тврђава. Никад партизани нису могли окупирати и опљачкати то село.

Ради тога се у селима Среза гатачког пјевало:

**Партизани кукавице
Осташе ви Луковице
И Градина село мало
Вазда вам је отпор дало.**

ПОВРАТАК ИЗ ЛУКОВИЦА

Окупација Гацка од стране партизана десила се 01. септембра 1944. године. Та окупација ме затекла у селу Луковицама. Одмах по окупацији Гацка, партизани нападају ноћу Луковице, воде се жестоке борбе између партизана и четника.

Ја са братом Крстом који је од мене млађи двије године налазим се у селу Луковицама, са још неким младићима из села, склањамо се у планину Бјеласницу.

Сутрадан налазимо неколико бораца из села Луковица, у планини, у једној густо обраслој шуми. Чим смо дошли код њих дође пред нас Мићо Милошевић и каже шта ћете ви овдје, идите одмах одакле сте и дошли.

Ја и мој брат Крсто видимо да немамо никаквих услова за живот у планини Бјеласници, враћамо се у село Луковице, у неку колибу код сестре Јеле. Колиба је удаљена од сеоских кућа око 500 метара.

Одмах идуће ноћи долази мој стриц Видак код нас у колибу.

До тада за Видака нисмо знали гдје се налази. Он долази са Љубом Вишњевцем који је родом из села Вишњева. Видак рече: «Вељо ти идеш са нама. Партизани су у селу Луковицама, ако те партизани нађу убиће те, идемо у близину села Браићевића, ти ћеш ујутру ићи нашој кући у село Браићевиће, тамо нема партизана, а иако тамо буду партизани, код куће су Богдан и Мато, они те неће дати да те партизани малтретирају».

Морам овдје да наведем да су Мато и Богдан и њихове породице биле опредјељене за партизанае. Богданов син Блажо је такође у партизанима, а и Матова два сина (Вучић и Ристо). Сва тројица су партизански официри. Мато и Богдан (Вилићи) иако старији, били су стално у партизанима од 1943. године. Били су то честити људи.

Пођох са стрицом Видаком и са Љубом Вишњевцем из Луковица у правцу села Меданића, прелазимо преко једне мале ријеке и приближавамо се коловозу који саобраћа од Гацка за Невесиње. У близини коловоза склањамо се у љесково жбуње, чујемо коловозом од Гацка у правцу Фојнице пролазе камиони и друга партизанска возила. Када су возила прошла завлада тишина.

Видак узе у руке двије бомбе и рече чекајте ви ту док ја пређем преко коловоза, ако нико не буде у близини коловоза ја ћу вам дати знак да и ви идете за мном.

Када нам је Видак дао знак да је коловоз слободан за њим пођосмо и ја и Љубо. Идемо преко Шолајиних Голих Брда, спуштамо се до ријеке која тече од планине Живња и понире негдје код села Срђевића испод планине Бјеласнице.

Долазимо у једно мјесто, Лепеницу, које је обрасло великом и густом шумом између Браићевића и Вишњева. Склањамо се у једну густу шуму, недалеко од Љубове куће.

Љубо одмах оде својој кући, брзо се враћа, доноси нам доста хране за вечеру, доноси неке ћебади да се покријемо, јер су ноћи хладне. Вечерасмо, покрисмо се ћебадима и поспасмо.

Ујутру се рано будимо, већ је сунце огријало врхове брда око нас. Мој стриц Видак рече иди ти Вељо кући у Браићевиће, јави се одмах Богдану и Мату да си дошао и да се налазиш у нашој кући, нека они

знају да су ту. Ако видиш да партизани долазе у село склони се у кућу Матову или Богданову.

Видак још додаје и рече, ја ћу бити у близини села, а ти ми доноси по ноћи нешто хране и остави испод дивљаке Обрена Глушца. Ако мене не нађеш ти храну остави испод дивљаке и иди кући, води рачуна да те нико не види када ми носиш храну.

Одлазимо и поздрављамо се са Видаком и Љубом и баш тог јутра сретнем Богдана на изласку из села, пошао је у Гацко. Богдан ме одмах пита одкуд ти Вељо рано јутрос идеш. Ја му одговорих да идем из села Луковице, Богдан се насмија као да зна да сам ноћас са Видаком дошао из Луковица и да је Видак ту негдје у близини.

Богдан рече иди синко кући и немој се ничега бојати. Богдан оде у Гацко, а ја својој кући. Неколико дана Видаку сам носио храну, гдје смо се и договорили под дивљу шљиву Обрена Глушца.

То дрво је било доста велико са развијеном крошњом и измакнуто од села неколико стотина метара. Некад ме Видак чека испод дрвета предавам му храну и одмах се враћам, не задржавам се са њим ради безбедности и моје и његове, а некада се нисмо видјели. Храну му остављам испод тог великог дрвета, а ја одлазим кући. Видак касније долази и узима остављену храну.

То је трајало неколико дана, можда највише десет дана, а после тог времена Видак одлази са гатачким четницима у Босну, гдје га партизани хватају код Миљевине и убијају у селу Обал код Калиновика, као што сам већ и описао.

ПАРТИЗАНИ

ПРИСИЛНА МОБИЛИЗАЦИЈА

У партизана сам отишао присилно. Сјећам се добро тог дана, било је то 15.09.1944. године, крајем љета. Дан је био топао и сунчан, још је љетно сунце жарило. Мало раније пала је киша. Зелене се брда и поља у околини нашег села, виде се ријетка стада оваца, остало је нешто стоке у селу, нису могли партизани све да опљачкају, као што је случај са нашом кућом и домаћинством.

У селу се примјећује туга и жалост. Умјесто пјесме и весеља, чује се у селу кукњава. Мајке жале за погинулим синовима, сестре за браћом, дјеца за родитељима.

У току Другог свјетског рата само у нашем селу убише партизани 23 млада човјека.

Све је у селу завијено у црно, село је јадно и жалосно што никад од постанка села тако јадно и жалосно није било. Партизани село уништише и зацрнише што наше село од памтивијека није запамтило.

Тога дана излазим из своје куће, дасадно ми, немам сучим да се бавим. Кућа опљачкана, родитељи убијени, празна изба, не знам ни сам шта да радим.

Ријешим да одем у кућу Ђорђа Вилића.

Кућа Ђорђова је удаљена од наше куће око 150 метара, заклоњена је од једног каменог брда и не види се од наше куће. У Ђорђовој кући има доста дјеце, тако да ријеших да тамо одем.

Долазим изнад Ђорђове куће на десет метара удаљености и ту се нађем са комшијом Јованом (Корићкиним) Зиројевићем. Јован ме пита када сам дошао из Луковица и у тој причи мало се задржасмо.

Када смо завршили међусобну причу и ја треба да идем у

Ђорђову кућу, а Јован својој кући, раздвајамо се. Запазих тада да се нама приближава једна група партизана. Партизан који је ишао испред групе, скида пушку са рамена, држи је у рукама и гласно рече: "Чекајте вас двојица!"

Морамо да чекамо, јер се бојимо оружја.

Партизан долази код нас, остали партизани, њих четири, стоје по страни. Обрати се Јовану: «Ајде ти са нама, да нам покажеш пут куда се иде за село Вишњево».

Јован рече партизану: "Немојте мене друже гонити да вам покажуем пут куда се иде за село Вишњево. Ја сам у овом селу партизански одборник и мене никад партизани у току рата нису гонили да идем са њима, ја сам партизанима припремао кад дођу у село храну и све друго што је за њих потребно. Од четника сам се склањао, јер су они знали да сам ја опредељен за партизана, ево вам овог младића, нека вас он води и каже вам пут куда се иде у село Вишњево».

Партизан Јованову лаж прихвати као истину, погледа мене од главе до пете и обрнуто и рече пођи са нама да нас водиш до првог села, јер је нама тај пут непознат.

На оваквој подвали Јовановој тешко му замјерих и никад му то не могу заборавити. За мене је у том моменту био велики нечовјек, мене отјера у партизана, а са његовом лажи себе ослободи да га партизани не мобилишу у војску.

Препао сам се, нисам имао снаге да партизанима кажем да Јован све лаже што им је рекао. Јован никад није био партизански одборник нити је партизана волео, нити их је помагао.

Јован је на лукав начин избјегавао сваку војску, била то војска четничка или партизанска.

Он је на лукав начин избјегао и мобилизацију војске Краљевине Југославије на почетку Другог свјетског рата. Сви обавезници краљеве војске из нашег села одазвали су се мобилизацији, а Јован то није учинио.

Гледао сам својим очима када долазе два жандара, са пушкама и бајонетима на пушкама пред Јованову кућу, један улази у кућу, а други остаје испред куће. Јована налазе у кући лежи на кревету, пита га жандар зашто се није одазвао мобилизацији краљеве војске? Он им одговара, ја сам господине тежак плућни болесник, избацује из уста крв коју је чачкалицом за зубе сам проузроковао, плује на патос, жандар се враћа

и оба жандара одлазе од Јованове куће, а Јован се смије, јер је жандаре преварио, тако да га никад нико није могао мобилисати у војску па ни партизани.

Одлазим са партизанима кроз наше село, пролазимо кроз насеље "Подбиљак" долазимо на нека брда изнад самог села Вишњева. Видим једну колону партизана да иде са јужне стране Вишњева, окрећем се партизану који стално стоји на пет корака иза мене и рекох му: «Ево ово је село Вишњево, пустите ме да се вратим својој кући».

Партизан се примаче мени ближе и рече: »Слушај ти мене, ја тебе нисам повео са собом да те враћам кући, ти си мобилисан и мораш од сада па све док то буде потребно да будеш са нама. Ја бих те савјетовао када дођемо у моју јединицу да кажеш да си са нама пошао добровољно и да те ми нисмо мобилисали».

Тешко ме погоди наредба овог партизана, да морам да идем са њима и одговорих му, хоћу ја ћу то рећи како ме ти савјетујеш, али ме пусти да се вратим кући да узмем капут, видиш да сам у кошуљи без капута, немам ни поткошуљу. Без капута ће ми бити хладно, а ја ћу доћи и јавит се лично теби када се вратим од куће.

Водник строго рече да ме не може пустити да се вратим кући. То ти могу одобрити моји претпостављени у мојој јединици, па кад тамо дођемо питај њих.

Видим да код овог партизана нема шале, морам са њим да идем, да бјежим немам шансе, убиће ме. То друге прилике размишљам да урадим.

Дођосмо код села Краварева. На сјеверној страни села на једној равни, налазимо неколико партизана, њих око 15 бацају камена с рамена, оружје им стоји удаљено од њих око 20 метара, код оружја нема нико.

Четири партизана који иду са мном одмах свратише код партизана који бацају камена с рамена, а партизан који ме стално прати рече мени сједи ти ту. Ја сједох код оружја, гледам партизане како бацају камена с рамена, а овај партизан што мене спроводи, оде у правцу првих кућа села Дражљева, тамо се задржао око пола сата, а затим видим њега и још три партизана обучена у енглеско одијело, опасани официрским опасачима и на опасачима носе пиштоље. Иду право тамо гдје се налази група партизана. Када су мене примијетили, мијењају правац кретања и долазе код мене. Један од тих официра пита ме како се зovem. Ја му рекох да сам Вељко. "А јеси ли ти Зиројевић", пита ме. Нисам Зиројевић, ја сам Вилић.

Други официр који има црногорски нагласак рече: »А чији си ти чоче?«

Ја му одговорим да сам Рада Вилића, не смијем да му кажем покојног, бојим се да ће ме питати од кога је Раде погинуо, па ако би му рекао они би вјероватно питали и од кога је убијен Раде, и кад би и то сазнали мислио сам убили би и мене.

Овај црногорац, а то је био политички комесар батаљона, како сам касније сазнао, упита ме би ли ти пошао са нама у партизане. Одговорих му пошао би са вама, али да ме пуштате да одем кући да узем капут и ја ћу се одмах вратити и вама јавити.

Он рече не можемо те чоче пушћати да идеш кући, ми ћемо теби дати ново енглеско одијело и неће ти бити хладно, а до тада ће овај водник што је дошао са тобом о теби водити рачуна.

Негдје касно после подне, доносе сељаци из Вишњева и Краварева храну за ручак партизанима. Познајем те људе, знам да се већина од њих одредјелила за партизане, окрећем се од њих и не прилазим им близу да ме не препознају, бојим се да ће ми нешто приговорити или евентуално напасти. Они знају све о мојој породици, а тада је требала само једна ријеч да неко некога оклевета, па да му глава са рамена оде. Такви су били ти партизани, вољели су убити човјека и за малу грешку, а посебно ако се ради о Србину.

Гладан сам, али не прилазим тамо гдје партизани ручавају. Када су партизани ручали, а они који су им донијели ручак отишли кући, водник који ме мобилисао, звао се Салатић Лазар, родом из Билеће, долази код мене и донесе ми једно парче хљеба и мало сира торотана. С апетитом то поједем и мало ублажим грчеве у стомаку.

Када је сунце зашло и дошла ноћ, мјесеца нема, виде се звијезде негдје далеко у атмосфери. Мрак је. Командири и команданти наређују партизанима покрет. Идемо у правцу села Дражљева, прелазимо преко ријеке Врањаче, водник је стално поред мене. Имам добро обезбјеђење не бојим се никога, добро ме чува, ваљда се боји да не побјегнем.

Долазим у село Дражљево. Чују се појединачни пукњи из ватреног оружја у правцу Чемерна и Врбе. То се оглашавају четници из Фоче, који су прије двадесет и четири часа нападали Гацко, али у заузимању Гацка нису успјели.

Сутрадан партизани рано ујутру нападају четнике на Чемерну и Врби. Није се дуго водила борба између партизана и четника, јер

су четници брзо оступили у правцу планине Зеленгоре и Вратара на Тјентишту. Послије те кратке битке, партизани се сакупљају на раскрсници путева на Чемерну. Пuteви воде у правцу Гацка, Тјентишта и Борча.

Ту смо су мало одморили и доручковали по један грумен сира тротана и један комадић хљеба, односно по два печена кромпира.

Водник Салатић и мени даде два печена кромпира и један грумен сира тротана. После тог доручка, партизански батаљон њих око 60, иде у правцу Борча у колони један по један са остојањем од пет метара. За мене и мог водника нема остојања, водник је стално поред мене или мало иза мене.

Када смо били са јужне стране Борча, водник нареди помоћнику митраљесца да мени да ранац са муницијом да носим. Узмем ја тај ранац чини ми се да је тежи од мене, носим га уз једну велику страну, сагео сам и леђа и главу до земље од тог терета. Некако то чудо изнијех до на Брањски До у близини села Горњих Бодежишта. Види водник да даље не могу носити тај силни терет, нареди помоћнику митраљесца да узме од мене муницију и ранац, а ја једва исправих своја леђа и главу једва подигох.

Радујем се и мислим сада ћемо доћи у наше село Браићевиће, да бар узмем капут да не идем у кошуљи. Пролазимо са јужне стране села Горња Бодежишта и видим да не идемо у моје село, јер се колона креће у правцу Доњих Бодежишта. Окрећем се, видим да иза нас јаше на коњу комесар Иванишевић. Рекох воднику молим те водниче замоли комесара да ме пусти да свратим кући да узмем капут и да се јавим породици, ја ћу се одмах вратити и доћи ћу у батаљон. Водник ми рече: »Ја не смијем то да питам комесара питај га ти«.

Комесар пролази поред мене, прикупих мало храбрости и снаге и упитах комесара, тако што му рекох комесаре молим вас да ме пустите кући да узмем само капут и да се јавим породици. Вратићу се и стићи ћу вас у првом селу. До моје куће нема више од 20 минута од мјеста гдје се налазимо.

Комесар мало повишеног гласа рече: "Не може".

Мука ми. Враћам се у колону код водника, пролазимо Доња Бодежишта, пролазимо село Алађузе, Горње Југовиће, Доње Југовиће, силазимо низ неку стрмину у неки дубоки поток ни сада не знам гдје је тај поток, али сам га добро запамтио. Излазимо из тог потока, већ је

ноћ, долазимо у село Сливља. У Сливљима живи доста домаћинстава, куће тих домаћинстава су далеко једна од друге.

Команда батаљона не зна гдје му се налази комора. Тражимо и лутамо, у некој пустињи села зауставља стражар колону, а то је била стража те коморе коју партизани траже.

Долазимо гдје је комора смјештена, гладни смо и уморни. Вечера је богата, меса кувана има доста, чорбе, хљеба, партизани су опљачкали село Сливља, а село Сливља је било богато са сточним фондом па су партизани имали доста меса за пљачку.

У селу Сливљима смо боравили седам дана, а касније смо отишли у Калиновик, на Загорје, све до ријеке Дрине.

Долазимо у Гацко и тек тада моја породица сазнаје да сам жив. Из Гацка смо дошли у моје село Браићевиће, видео сам се са мојом браћом и сестром, прошли смо и отишли како се сјећам, опет у Калиновик, а затим се враћамо у Невесиње, у Кифино Село. Невесиње су тада држали Нијемци и усташе – муслимани.

Нападали су Невесиње неколико пута партизани у којим борбама је учествовао и партизански батаљон у ком сам се и ја налазио, али ови напади партизана на град Невесиње били су неуспјешни. Њемци и усташе – муслимани те нападе су одбијали уз доста велике губитке.

Једне прилике у селу Пустољанима, код Невесиња, постројава се партизански батаљон, и у ставу мирно чита се пресуда, у којој се каже:

Војни суд Двадесетдевете херцеговачке бригаде у име народа,
доноси
ПРЕСУДУ

Видак Вилић звани Виња, осуђује се на смрт стријељањем, ради тога што је стално у току рата био активни члан четничког Јуришног батаљона у Гацку, у ком времену је чинио тешке злочине: убијање, злостављање и пљачкање партизанских породица и убијање партизана.

Пресуда је правоснажна и одмах извршна.

Видака, мога стрица, партизани су сријећали у селу Обаљ код Калиновика, како сам то и описао у овој књизи.

Када сам ту пресуду, саслушао, пушка ми паде са рамена. Једва је задржах руком за кундак, да не би потпуно пала на земљу, а то би

партизани примијетили и можда би и мени пресудили као мом стрицу Видаку.

Команда батаљона у ком сам се ја налазио је знала да су партизани убили мога оца Рада, и знали су да је Видак коме је изречена смртна казна стријељањем, мој стриц. То су сазнали када се овај батаљон вратио из Гацка у моје село, штаб им је био у мојој кући три дана, па су се они интересовали о статусу моје породице, а било је у мом селу неколико доушника партизанских који су извјештавали партизане о раду и понашању сваког човјека у нашем селу.

После читања те тужне пресуде о убиству, односно стријељању мог стрица Видака, на мене је то тешко дјеловало.

Пошто ме водник Салатић, није више отворено чувао, сједим у једном кршу изнад села Пустољана мислећи да сам сам. Размишљам о пресуди и убиству мога стрица Видака, у тој жалости и мојим мукама, тужно запјевах или боље речено закуках и рекох у тим мојим мукама:

Драги Виња нека ти је слава

Погинуо си за народна права.

Права је стара народна пословица: Ни у шуми зло не говори.

Од читања пресуде за убиство мог стрица Видака, није ме пратио водник Салатић, пратио ме обавјештајни официр другог батаљона једанаесте Херцеговачке бригаде, Аћим Милошевић из Риоца код Билеће. Он је био у мојој непосредној близини трудећи се да га не примјетим. Све што сам изустео је добро чуо. На моје изненађење приђе ми и затражи да поновим шта сам рекао. Понових:

Драги Виња нека ти је слава

Погинуо си за народна права.

Када је поново саслушао моју набрајалицу, рече ми: “шта то ти пјеваш”, и одмах оде.

Препадох се и рекох сам себи и мене ће партизани убити.

Пођох и јавих се код водника Салатића. Одмах иза тога долази курир из штаба батаљона и каже воднику: »Вељко треба да иде у штаб батаљона са мном«.

ПУТ У СМРТ

Полазим са куриром у штаб батаљона. Чим сам дошао у село Пустољане, из куће гдје је штаб био смјештен излазе обавјештајни официр, командант батаљона и комесар батаљона.

Комесар ми рече: «Вељко узми овог коња, који је привезан испред куће, и иди у Братач. Тамо је интендатура и донеси ми одијело, само тако кажи интенданту кад тамо дођеш да сам ти ја рекао да ми донесеш одијело. Интендант ће ти дати одијело и донеси ми то одијело, узјаши коња немој да идеш пјешке».

Комесар још додаје: «Остави пушку овдје, па кад дођеш пушку ћеш узети, нема потребе да пушку носиш само ће ти сметати, ти ћеш се брзо вратити».

Налазим се у тешком положају, није ми јасно зашто ме шаљу у Братач у интендатуру да комесару донесем одијело. Мало сумњам, али идем. Јашем коња, идем у правцу села Крекова, а затим се упућујем у правцу Кифина села.

Када сам био са сјеверне стране села Крекова, Нијемци и усташе – муслимани нападају партизане на источној страни Невесиња. Воде се жестоке борбе. Нијемци туку из Невесиња свим расположивим средствима и нападају у правцу невестињских села, која се налазе на источној страни Невесиња. Неке јединице Нијемаца и усташа нападају и Кифино Село. Воде се очајничке борбе. Из Билеће туку енглески топови по граду Невесињу, једна батерија партизанска налази се на самом улазу у Кифино Село. Гледајући коловозом из правца Фојнице, да ли је ту била и енглеска артиљерија ја неznam, само знам да је било на улазу у Кифино Село око шест тешких топова са којим су гађани њемачки и усташки положаји.

Када сам се налазио непосредно испод те артиљеријске батерије, идући путем на улазу у Кифино Село један партизан у енглеском одијелу, опасан и на опасачу пиштољ, без другог наоружања, трчећим кораком

приђе мени и рече ми: «Куда ти идеш на том коњу?»

Ја му одговорих да ме послао комесар другог батаљона једанаесте бригаде да одем у село Братач и да му из интендатуре донесем одијело.

Он ми строго дословно рече: «Јебем ти Бога и теби и твојом комесару који те је послао у Братач да му донесеш одијело. Одмах се враћај назад, видиш да овамо људи гину!»

И строго понови: «Враћај се назад!»

Ја се вратих одмах и долазим у село Пустољане пред кућу у којој се налази штаб другог батаљона једанаесте бригаде.

Курир штаба батаљона сједи пред кућом у којој је смјештен штаб, оде и обавијести их да сам се вратио. Из куће излази комадант батаљона, комесар и обавештајни официр. Одмах ме питају што сам се вратио, ја им одговорих како је и било.

Завлада једно кратко вријеме тишина. Шуте, ништа не говоре. Командант на крају погледа у курира и рече: «Води га у јединицу».

Долазим са куриром у јединицу код водника Салатића, сједнем у ћошак куће у којој је била смјештена партизанска јединица. Размишљам зашто су ме они послали у Братач да комесару донесем одијело. Пуче ми филм испред очију, знам да су једног поштеног домаћина из села Наданића (Владо Ковачевић) послали у Братач и тамо га је чекала партизанска тројка на једном кланцу и пуцала му из пушке у затиок, убили га.

Други случај: један Гачанин дошао је у нашу јединицу која се налазила у селу Крекови, општина Невесиње. Једне вечери командир чете нареди двојици старих партизана (нису стари по годинама него по учешћу у партизанима), нареди им да иду у патролу преко једног великог брда изнад села Крекова и рече и овог новајлију поведите са собом. Био је то један млади човјек кога су спровели из Гацка у партизанску јединицу која је била стационирана у селу Крекови. Мислим да је тај млади човјек, а нисам сигуран, био из села Љесковог Дуба. Имао је око 25 година. Два партизана се враћају након извјесног времена, али без новајлије и командиру рапортирају да је четничка засједа запуцала на њих и убила новајлију који је из Гацка дошао, односно спроведен у партизанску јединицу у Крекове. Убили су они тог невиног човјека, а није га убила четничка засједа.

Размишљам шта да радим, закључио сам убиће и мене ти бездушници, јер су ме и послали у село Братач да ме тамо убије

партизанска тројка. Помишљах да бјежим, али мислим како да то изведем. Ако покушам бјекство могу ме одмах ухватити и убити, ако ме не ухвате морам доћи кући. Партизанска позадина ће бити обавијештена да сам из јединице побјегао, опколиће ми кућу, убиће и мене и моју малољетну браћу. Ријешим да не бјежим, па нека ме партизани убију.

После кратког времена, јединица партизанска у којој се и ја налазим, врши покрет и одлази из среза Невесиња, пролази Пустољане, Крекове, село Плужине и иде у правцу Калиновика. Када смо били преко Морина идемо у колони један за другим у одстојању од пет метара.

Идући преко Морина, размишљах, убиће ме партизани негдје у вали борачкој, а можда ће ме убити када дођемо у село Обаљ, тамо гдје су партизани убили и стрица Видака. У том размишљању поред мене пролази комесар батаљона Иванишевић Божидар (завршио економски факултет прије рата) јашући на коњу.

Када је мене видео заустави коња и рече: »Вељко, дођи овамо!« Страх ме, мислим сада сам готов, убиће ме.

Прилазим комесару, кажем изволи друже комесару. Он ме одмах упита хоћеш ли ми нешто право казати, а ја му одговорих хоћу комесару, ако знадем што ћеш ме питати. «Знаш чоче», одговори комесар, «Бога ти, хоћеш ли побјећи?»

Ја му одмах без размишљања одговорих: »Друже комесару, побјећи нећу па када бих знао да ћу сјутра погинути«.

Комесар ми на то одговори: »Е, сила си чоче, Богами«.

Мислим да ми је тај мој одлучни одговор комесару другог батаљона једанаесте херцеговачке бригаде, спасио живот, јер сам комесара стварно убиједио да нећу побјећи.

Послије тог разговора са комесаром нисам имао никаквих проблема од стране партизана.

Долазимо у Калиновик, Миљевину и у друга мјеста на подручју тих срезова, затим идемо у правцу Трнова, преко планине Трескавице, долазимо на подручје среза Коњица, на том подручју воде се жестоке борбе између партизана, Нијемаца и усташа.

Прогоне се Нијемци и усташе са подручја Коњица. Долазимо на Иван Седло, на Иван Седлу се води борба, са једне стране партизани, а са друге стране Нијемци и усташе.

На Иван Седлу се водила борба тридесет и четири дана. Том приликом партизани заузимају Иван Седло и Сарајево. Одлазимо

из Босне преко Хрватске. Чим смо ступили на тло Хрватске чита се наредба Врховног команданта Тита, у којој стоји да се не смију убијати заробљени хрватски војници, него да се предају приликом заробљавања мјесним властима у Хрватској.

Тито није дозвољавао да се заробљене усташе убијају, док то није био случај са заробљеним четницима. Њих су партизани масовно убијали. Тито је чувао своје Хрвате.

Долазимо у Словенију, тамо на планини Планици партизани неколико дана воде жестоке борбе са Њемцима и неким словеначким јединицама.

Долазимо у Љубљану. На жељезничкој станици чека воз који је требао да иде у Њемачку. Пуна два вагона тог воза саме чоколаде. Ми војници хоћемо да узмемо и да једемо чоколаду, али нам то не дају официри, кажу не смијете то јести може бити затровано.

Партизани су то прихватили за озбиљно и нико од нас војника није ни једну чоколаду узео да поједе и ако би то сви радо чинили, јер смо гладни. Јели би било шта, а да не говоримо о слатким чоколадама. Долазимо на саму границу Аустрије и на тој граници одмарамо пуних седам дана.

Значи, прешао сам на својим ногама без икаквог возила од Лебрчника у гатачком срезу до на аустријску границу. Може се рећи без одмора и без икаквих услова за живот.

За то вријеме, нисам се ни пресвлачио ни обућу мијењао. Замислите какав нам је живот био. На мени је било све подерано.

Фашисти су капитулирали 09. маја 1945. године, а Други батаљон једанаесте херцеговачке бригаде водио је борбу са Нијемцима, од Љубљане до аустријске границе, све до 17. маја 1945. године.

ДЕМОБИЛИЗАЦИЈА

После одмора на аустријанској граници, који је трајао седам дана, одлазимо из Словеније на неко морско пристаниште, утрпавамо се у неки велики брод. Многи војници неће да улазе у брод, јер се пронијела вијест да је море минирано. Пристали су након строге наредбе команданта батаљона. Брод нас доноси у близину Метковића на Неретви, гдје се и изкрцавамо.

Одлазимо на Широки Бријег, одакле се демобилишем и долазим својој кући у село Браићевиће.

Код куће налазимо три моја брата и сестру Мику, радујемо се што се поново живи састајемо и што смо бар ми претекли живи (па макар и напаћени), те што смо дочекали слободу, па каква је таква је... иако такву слободу нисмо никад жељели, али пошто смо остали живи и здрави ипак смо задовољни.

ПРВО ЗАПОСЛЕЊЕ

Празна нам је кућа и нигдје ништа у кући нема што је потребно једном домаћинству, партизани су све опљачкали тако да размишљам шта даље чинити.

Једне прилике дођем у Гацко, састанем се са Велијом Шкаљићем, који је родом из села Кључа, које припада по територијалности Фазлагиха Кули.

Познавам се добро са Велијом, неко вријеме смо били у партизанима заједно. Он ми предложи да идемо у Мостар и да се упишемо у учитељску школу. Ја на то одмах пристадох и договорисмо се када да идемо у Мостар и када да се нађемо у Гацку.

Одређеног дана дођосмо у Гацко, чекамо аутобус који долази из Мостара у Гацко и враћа се, само једном дневно.

Видимо у аутобусу сједи војник на првом сједишту са пушком у рукама. Покушавамо да уиђемо у аутобус. Војник строго рече покажите личне карте. Велија показа личну карту и уђе у аутобусу, а ја рекох војнику да немам личне карте, а он рече не можете уићи у аутобус без личне карте. Убјеђујемо га и ја и Велија да ме пушта у аутобус, а војник рече: »Не можеш уићи у аутобус без личне карте. Иди у Секретаријат за унутрашње послове и нека ти дају само неку потврду да можеш у Мостар и ја ћу те пуштати само на тај начин».

Брзо одлазим у Секретаријат и тамо налазим једног официра. Видим да је по чину капетан, обратим му се и упознам капетана зашто сам дошао код њега и замолах га да ми напише једну потврду како бих могао отићи у Мостар.

Капетан рече дужан си да имаш личну карту и ја ти потврду не могу дати да служи као лична карта. Молим га и преклињем да ми да ту потврду, а правдам то што немам личну карту тиме што у Гацку нема фотографа.

Капетан мало размисли и на крају рече дактилографкињи да донесе писаћу машину да ми напише потврду. Тада је у милицији и била

само једна писаћа машина. Ово се дешавало 1946. године.

У том моменту, кад капетан шаље по машину, по моју несрећу, улази један високи руководица среза гатачког и пита капетана о чему се то ради. Капетан му рече о чему се ради и тај човјек кога добро познајем носилац је партизанске споменице (Тодор Глоговац), окрену се мени и пита ме чији сам ја.

Ја му рекох да сам Рада Вилића.

Он затим рече капетану, ја сам пети члан Среског комитета среза гатачког, свако може кроз прсте неком прогледати и неком нешто урадити, а Секретаријат унутрашњих послова не може ником кроз прсте гледати и ти такву потврду немаш право дати било коме.

Ја напуштам канцеларију не чекајући реакцију капетана, јер знам да ми не смије издати потврду након овакве пресије овог човјека.

Наредне двије године сам провео у Браићевићима без посла, а онда ријеших да одем код Сима Марковића, који је тада био начелник за привреду среза гатачког. Замолих Сима да ме запосли да негдје радим. Симо ми обећа запослење. Недуго послије тога запослио сам се у земљорадничку задругу у Наданићима, а затим у Радничко-службеничку задругу у Гацку. У тим задругама сам радио од 15.10.1948. до 15.05.1950. године.

Шеф ове задруге је био Дане Анђић. Познавали смо се одавно. Док сам био у партизанима и њега су довели у нашу јединицу, која се тада налазила код Коњица. Уплашен ме питао, да ли ће партизани да га пошаљу на бункер у смрт. Одговорих му да се не плаши, ако гинемо ми гинуће и он.

Када сам га једном срео као шефа задруге потсјетио сам га на тај догађај, без намјере да га разљутим, али је он то схватио другачије. Окренуо се и отишао.

Сутрадан ме позива секретар комитета Обрад Окиљевић да дођем код њега у канцеларију. Одазивам се позиву, забринут што ме зове, а у канцеларији налазим Обрада и Дана Анђића. Када сам уишао у канцеларију Обрад ми рече: »Вељко, одмах иди у своје село и ради у сељачкој радној задрузи која је тамо организована».

Обраду одговорих, ја сам отишао из мог села са намјером да се не враћам тамо. Обрад ми одговори дословно: "Уколико не одеш добићеш отказ и нигдје се нећеш моћи запослити на подручју Гацка".

Напуштам канцеларију, сјутрадан долазим на посао на столу

налазим један допис руком неписмено написан да ми престаје радни однос у задрузи одмах без икакве правне поуке. Ваљда нису ни знали или нису били обавезни да пишу правне поуке.

Узимам тај папир, подерах га и бацих у корпу за смеће, а затим рекох стварно ми ови партизани не дају да живим нормално као и други људи.

Одлазим у канцеларију задруге да тражим Дана Анђића и да га питам зашто ме отпушта. Налазим Бошка Дивљана и једну шену који су радили у књиговодству задруге. Питам Бошка гдје је Дане, а он ми каше: »Знам зашто га тражиш, иди кући и ради у задрузи. Нико ти неће помоћи«.

Немам другог излаза, враћам се у село Браићевиће и радим у Сељачкој радној задрузи нешто више од двије године.

Крајем 1952. године сељачке радне задруге се расформирају, а ја опет остајем без посла. Тада сам већ био ожењен и имао сам двије ћерке.

Сазнајем да је отворен конкурс за пријем у милицију, ријеших да покушам да се тамо запослим. Напишем молбу, а знам да ме неће примити. Предавам молбу у Секретаријат за унутрашње послове, молбу предавам капетану што сам од њега тражио да ми напише потврду да могу ићи у Мостар. Капетан ми прима молбу, чита је и маше главом, насмијох се и рекох капетану знам што машеш главом.

Прошло је неколико дана капетан ме позива до дођем код њега у Секретаријат унутрашњих послова у Гацко.

Када сам дошао у Секретаријат, капетан ми одмах саопшти да ми је молба одбијена.

Капетан, црногорац, добар човјек, видим да му није право што ми молби за пријем у милицију није удовољено.

Он се мало замисли па ми рече: »Вељко, направи молбу да те приме у судску милицију тамо је велика потражња, а ја ћу те предложити да те приме. Рекох му могу направити молбу, а знам да ме неће ни у судску милицију примити.

Капетан нареди дактилографкињи да увуче папир у писаћу машину, а мени рече: "Ја ћу да издиктирам молбу". Стави молбу са осталим документима у коферту, запечати и рече: "Ја ћу ово све да пошаљем у Сарајево у Републички секретаријат за унутрашње послове и ја ћу горје у Сарајеву надлежне назват да ти молбу брзо ријеше".

За врло кратко вријеме обавештавају ме да ми је молби удовољено

и одређују датум када треба да се јавим у Републички секретаријат за унутрашње послове Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине.

Јављам се у Секретаријат како је то писало у позиву, упутише ме на Комисију која треба да утврди да сам способан за службу у судској милицији.

Пошто је љекарска Комисија установила да сам здравствено способан за службу, надлежни органи из Секретаријата за унутрашње послове Босне и Херцеговине упутише ме на посао у Казнено поправни дом Фоча.

Јављам се у Казнено поправни дом Фоча, дана 29.11.1952. године. Одмах по мом доласку у Дом распоредише ме на стражу. Стражарим на једном бункеру који је озидан од камена, покривен бетонском плочом. Бункер је височији од затворског зида око три метра. Зид је саграђен око зграде Казнено поправног дома гдје су осуђеници смјештени. На том зиду постоји четири бункера сви једнообразно изграђени. У та четири бункера су четири стражара који обезбеђују Казнено поправни дом.

Стража је организована на војничком принципу, поред стражара на стражарском мјесту, постоје разводници страже и надзорници страже. На стражарским мјестима у бункерима нема никаква гријања, нема столице да сједиш, то је строго забрањено на бункерима да се употребљава. Стражар мора бити добро опрезан док се налази на дужности, мора пазити да осуђена лица не покушају бјекство преко зида. Стражарским мјестима ноћу не може нико прићи, уколико неко прилази, без обзира ко је мораш га војнички уставити да стане и да каже ко је.

Стражарска служба се врши по заповјести команданта страже. По тој заповијести морало се бити на стражи два сата, два сата у приправности, а два сата вољно и тако стално сваког дана.

Незахвалан и тежак посао да не може бити тежи. Зима мразовита и хладна, мрзне се све на човјеку, али жив човјек може све да издржи.

Размишљам пуна два мјесеца шта да радим, да ли да напуштам овај посао, куд да идем. У Фочи не познавам никога да бих се могао запослити. У Гацку знам из искуства да ми неће дати посао, да се вратим у село Браићевићи гдје сам се родио и гдје ми је остала породица, супруга са двоје мало дјете? Куд да се вратим нема ни ту рјешења.

Ријешим да останем ту гдје сам па како ми буде. Од школске спреме имао сам само четири разреда основне школе. Одмах уписах

ванредно малу матуру и на вријеме исту заврших. По завршетку мале матуре распоредише ме на друго радно мјесто, гдје сам вршио службу без оружја. На служби сам био 12 часова, а 12 часова био сам слободан, та нова служба је била тешка и одговорна, али је била много лакша од стражарске службе.

Негдје 1954. године дадоше ми неки стан у приватној кући, преселим породицу из Гацка у Фочу и тек тада сам видио да нисам погријешио што сам остао у служби у Казнено поправном дому Фоча.

Задовољан сам, живим и спроводим слободно вријеме са својом породицом. Набавили смо нешто од намјештаја и оно основно што треба за једно домаћинство.

Плата ми је била доста добра, живјели смо скромно, без неких тешкоћа.

На радном мјесту сам био дисциплинован и радио сам посао без примједби надређених. На крају године сам редовно добијао оцену «нарочито се истиче», тако да су руководиоци КП дома били задовољни мојим радом.

ОТПУШТАЊЕ ИЗ СЛУЖБЕ

Тај мој нормални живот у породици трајао је врло кратко. Двадесетосмог марта 1955. године позва ме управник Дома (Љубо Ашћерић, првоборац, и носилац партизанске споменице 1941. године, родом је из Шеховића).

Одмах ми саопшти за мене врло тешку и изненађујући вијест, да не могу даље да будем у служби у Казнено поправном дому Фоча.

Упитам управника зашто ми то радите, ја свој посао обављам без примједбе и све моје непосредне старјешине су задовољне мојим послом.

Љубо наставља, не отпуштамо ми само тебе из службе, отпуштамо све оне чија је породица за вријеме рата била четнички расположена, таква је наредба од наших старијих и ми то морамо да спроведемо. Твоја породица је у току рата била четничка, отац и два твоја брата су

погинула борећи се против партизана и ми не можемо дозволити да нам четници чувају четнике који су кажњени што су чинили злодјела у току рата и сада се налазе овдје у затвору.

Ја му рекох да је тачно да су ми партизани убили без икакве кривице оца, али ми нису убили ни једног брата, моја су браћа сва млађа од мене и у току рата су били дјеца.

Љубо Ашерић тај управник Казнено поправног дома, споменичар и првоборац, је био врло дрзак и без душе човјек. Отпушта нас петнаест из службе Казнено поправног дома, и оде у своје Шеховиће и све својих 15 комшија доведе и запосли у Казнено поправни дом Фоча умјесто нас које је отпустио без икакве грешке. Али, ето он је нашао основа да нас истјера из службе зато што су нам породице биле четничке.

Тако ја остадох без посла, двоје дјеце и супруга заједно са мном остасмо на улици без икаквих средстава за живот. Тражим посао у Фочи, не бирам какав, само нека се ради и да имам бар минималне приходе за издржавање породице. Ако се негдје распише оглас за пријем радника тражим да ме приме да радим, али свака пита управника Казнено поправног дома, зашто ме отпуштао из службе. Тај бездушник свима би рекао немојте га примити, ваљда је желио да ја идем у своје родно мјесто да не будем више у Фочи.

Добар сам са неким Асимом Мачком, он је ожењен од Шкаљића из Добропоља. Његов зет је секретар фазерке на Броду. Замолих Асима да говори његовом зету да ме прими на посао, Асим је то схватио за озбиљно и моли његовог зета Филиповић Енвера да ме прими. Сјутра дан Асим ми рече да је Енвер рекао да дођем код њега у предузеће. Ја одлазим код Енвера и он ме прими у његово предузеће да носим и слажем даску. Посао тежак, али ја то радо прихватам.

На стоваришту фабрике лесонит плоча "Маглић", радим од 06. 04. 1955. године до 04. 07. 1955. године.

У међувремену Мирко Шолаја, брат од стрица моје супруге, дипломирани правник (у том времену радио је у државној безбедности у Сарајеву), сазнаје за моје отпуштање из службе. Мирко ме позива да дођем код њега у Сарајево. Одлазим код мога тадашњег шефа Енвера Филиповића да ми да један слободан дан да бих отишао у Сарајево. Енвер ми то одобрава и ја одлазим у Сарајево и налазим Мирка Шолају у његовој канцеларији. Упознајем га са цијелим случајем. Мирко назива телефоном Новака Мاستиловића, који је тада био министар

у Влади БиХ и каже му о чему се ради. Новак ме добро познавао од раније, јер ми је двије године предавао вјеронауку у основној школи у Наданићима. Новак рече Мирку нека Вељко дође код мене. Одлазим код Новака и поново изложим мој случај отпуштања из КПД Фоча. Рече ми да морамо отићи код Ђурчић Блажа (народни херој из Гацка). Заједно смо отишли Новак и ја код њега. И њему смо образложили мој случај. Договорили смо се да одемо код Влада Шегрта. Без њега то не можемо ријешити. Одлазимо Блажо и ја, без Новака, код Шегрта. Блажо уђе код њега, а мени рече да сједнем и сачекам код секретарице. Није прошло ни десет минута, Шегрт излази из канцеларије и дође код мене и упита ме: »Јеси ли ти Вилић?«. Одговорих потврдно. На то ме Шегрт позва у канцеларију. Улазимо и све му опет испричам. Тада се он окрену према мени и рече: »Вељко, то што је управник у Фочи урадио према теби није законито. То је његова самовоља«. Окреће телефон и назива секретара за унутрашње послове БиХ, Сафета Филиповића. Јавља му се секретарица и он затражи Сафета. Секретарица му одговори да је службено одсутан и да је у Турској. Послије тога Шегрт назива ратка Бајића, који је мијењао Сафета и био шеф државне безбједности у БиХ. Ратко је био народни херој и у рату је изгубио једно око.

Ратко одмах долази у Шегртов кабинет и јави се Владу Шегрту, а Владо му рече: »Ратко, видиш овог младића? Управник КП дома у Фочи га је пустио из службе без икаквог разлога« и додаде, »одмах га вратите у службу«.

Ратко ме питао како се зovem и Владу рече да ће ме вратити у службу. Окрену се према мени: »Хајде ти у Фочу, а ми ћемо те позвати да дођеш код нас«.

Одлазим у Фочу и настављам да радим у »Маглићу«. Прошло је више од мјесец дана, а нико мене не зове из Сарајева. Једнога послеподнева шетао сам улицама Фоче са супругом Драгицом и сретосмо секретара КПД-а Вељка Мехмедовића. Он ми рече: »Вељко, јуче сам био у Секретаријату за унутрашње послове БиХ и Матерић Илија ме питао да ли знам где се налази Вељко Вилић. Одговорио сам му да је у Фочи. Илија му је још рекао да је питао управника Ашћерића више пута гдје се Вељко налази. Увијек је одговарао да је Вељко у резерви три мјесеца и да се не зна гдје се налази. Секретар Мехмедагић је одговорио да Вељко није у резерви и да га виђа сваки други дан у Фочи.

Матерић Илија, шеф правне службе и општих послова БиХ, је на

то рекао да нађем Вељка и да те одмах пошаљем у Сарајево.

Сутрадан одлазим код Илије. Када сам му се јавио, он рече, зар ниси у резерви. Одговорих му да нисам и да радим у «Маглићу» и да тамо носим даску. Он ми онда даде затворену коверту и рече: «Иди у Зеницу у КПД-е и ову коверту подај лично управнику. Тамо ћеш радити, а у Фочу те не можемо слати све док се не смијени руководство КПД-а Фоча.

Одлазим у Казнено поправни дом Зеница и јављам се лично управнику Дома Латиновић Гојку. Гојко је првоборац, и носилац партизанске споменице 1941.

Улазим у канцеларију управника и дадох му коверту у којој је било рјешење да се упућујем у Казнено поправни дом Зеница на посао. Управник ме упита гдје сам до сада радио. Примјећујем да је управник упознат о отпуштању нас 15 радника Казнено поправног дома у Фочи и пријему петнаест земљака управника Ашћерића умјесто нас.

Рекох му да сам радио у Казнено поправном дому Фоча и да ме управник тог домапустио из службе ради тога што ми је отац убијен од стране партизана, па као такав не могу радити у тако специфичној установи као што је то Казнено поправни дом.

Управник ме упита јесам ли фамилијаран и имам ли породицу?

Одговорих управнику да сам ожењен и да ми је супруга са двоје мало дјеце остала у Фочи, без икаквих средстава за живот.

Управник рече:»Убили ти оца, тебе пустили, оставили ти двоје дјеце и супругу на улици без средстава за живот, требали су и тебе бацити у Дрину».

Сједох на неку столицу и помислих: ови споменичари ће мене докрајчити, онај у Гацку недаде ми да идем у будућност, онај у Фочи истјера ме из службе на улицу са двоје мало дјеце и супругом, без средстава за живот, а овај споменичар у Зеници рече требали су те бацити у Дрину. Овај ће ме потпуно докрајчити.

После таквог размишљања у себи рекох:»Мирко, Мирко што ме посла овдје да муку мучим и онако ми је доста свега».

За то вријеме управник окреће бројчаник на телефону и рече некоме:»Дођи одмах код мене». Улази млађи човјек у цивилном одијелу, лијепо обучен, без капе на глави, стаде мирно и рече управнику:»Изволи друже управниче!»

Управник му нареди:»Овај младић дошао је из Фоче да ради код

нас. Остала му је породица у Фочи без средстава за живот. Направи му рјешење о одвојеном животу, дај му за дванаест метара дрва паре, да тај новац пошаље својој породици у Фочу».

Онај човјек рече: »Разумијем друже управниче».

Управник поново окреће бројчаник на телефону и опет неком рече:»Дођи одмах овамо код мене».

Улази у канцеларију човјек у официрском одијелу, скида шапку стоји мирно и рече:»Изволите друже управниче, јављам се по вашем наређењу».

«Видиш овог младића? Он је упућен код нас из Фоче да ради. Нека иде са тобом, распореди га да ради на излазној капији дома и нека ради сваки дан од 7 часова до 14. Немој га распоређивати да ради ноћу», и још додаде:»остала му је породица у Фочи, када испадне службени пут за Фочу, њега шаљи нека види своју породицу».

Пођох са официром, а управнику се захвалих.

Све што је управник наредио то се и спровело. Добих одвојени живот од породице, добих паре умјесто дванаест метара дрва, распореди ме комадант на капију да радим само преко дана, када избије потреба да се иде у Фочу службено, ја идем.

Осјећам се сретан и задовољан.

Видим да и међу партизанима споменичарима има добрих људи. И међу осталим партизанима било је велики број добрих и честитих људи, али они поједини партизански зликовци и њима су образ окаљали.

У Казнено поправном дому Зеница провео сам у служби нешто мало мање од једне године.

Пошто сам више пута ишао на службени пут у Фочу сазнао сам да су сви руководиоци Дома отишли, тј. они руководиоци што су мене отјерали из службе и што су безправно радили и друге самовоље. Отишли су у прекоманде или у пензије, углавном се више не налазе у Казнено поправном дому Фоча. Ашћерића су послали у пензију купивши му стан у Београду. Умјесто њега долази Требињац Ђуричић Мићо, споменичар. Упознао сам новог управника са својим случајем. Он се сложио са мојим приједлогом да се вратим у КПД Фоча.

Одлазим код управника Казнено поправног дома Зеница Латиновић Гојка. Том добром и поштеном човјеку рекох:»Друже управниче, руководство у Казнено поправном дому Фоча се смијенило, не налазе се у Фочи. Како вам је познато тамо ми је породица, овдје

немам услова да добијем стан, молим вас да ме вратите у Фочу како бих са породицом заједно живео.

Управник ми одмах рече:»Синко направи молбу и донеси је мени ујутру у седам часова када дођем на посао».

Правим молбу да се вратим у Казнено поправни дом Фоча и предајем је управнику како је то управник и рекао. Послије предаје моје молбе, за пет дана добих рјешење да се премјештам из Казнено поправног дома Зеница у Казнено поправни дом Фоча.

У Фочи ме распоређују на радно мјесто старјешине зграде у кругу дома, старјешине круга и дежурног дома.

Скидам униформу и прелазим у цивилну службу негдје 1964. године када ме распоређују на радно мјесто референта за административно техничке послове у одељењу за преодгој, јер сам у међувремену завршио средњу.

По завршетку више управне школе (1969) прелазим на радно мјесто у опште и правне послове Казнено поправног дома, гдје радим на радном мјесту секретара Савјета радне заједнице и референта за кадрове. На том радном мјесту радим више година, када стичем право на пензију.

ПЕНЗИОНЕРИ

ПЕНЗИЈА

У пензију одлазим 31.12.1978. у 52-ој години живота, са пензијским стажом у дужини од 41 годину 6 мјесеци и 8 дана. Недуго после је повратка из Зенице добио сам једноособан стан у Београдској бр. 1 у којем смо становали све до пред пензионисање, када сам добио нови двособан стан у Улици Бориса Кидрича (сада Светосавска) бр. 32, у којем и сада живим са својом супругом Драгицом. Стан сам касније отплатио и моје је власништво.

После мог пензионисања, правосуђе Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине ме изабра за судију поротника у Општинском суду Фоча. Као судија поротник радим пуних двадесет и три године.

Тај посао ми је био много занимљив и одазивао сам се сваком позиву судија да учествујем у суђењу и разним судским расправама. Нисам мислио на то колико ме суд плаћа за тај рад. Било ми је задовољство да помажем судијама у том суду који су радили свој посао савјесно без мита и корупције. Законске одредбе су строго примењивали и судили по закону.

Мислим да је то био најбољи и најквалификованији суд у Републици Српској, па и у Федерацији Босне и Херцеговине.

Те врсне судије Основног суда у Фочи (Чедо Шкипина, Весна Станковић, Вељко Јахић, Вајо Нововић, Хасан Подруг, Славиша Продановић, Радоје Грабовчић и многи други чијих се имена више, нажалост, не сјећам) су изузетно поштено радили свој посао.

Најдраже ми је било потписивати записник о вијећању када се учиниоцу кривичног дијела изриче условна казна, јер сам сматрао да ће казна на учиниоца кривичног дијела васпитно утицати и да тај кривац неће више чинити недозвољене радње.

Негдје на почетку 1991. године, Скупштина удружења пензионера Општине Фоча, бира ме за предсједника Удружења пензионера Општине Фоча.

Дошао је рат. Удружење је прекинуло рад од априла мјесеца 1992.

године да би се поново организовало крајем 1992. године.

У међувремену када Удружење прекида рад (у априлу 1992) командант позадине у Фочи, оснива јединицу страже. За командира страже поставља мене. У јединици је било око шездесет људи. Та јединица је извршавала све задатке по наредби команданта позадине у Фочи.

Када је престала потреба за постојањем те јединице, командант позадине издаје наредбу о расформирању јединице страже у Србињу.

После рата наложено је од надлежних органа да се Удружење пензионера у Фочи/Србињу, поново региструје што смо и учинили код Основног суда у Требињу.

Био сам предсједник Удружења пензионера Општине Фоча више од 12 година. И сада (2006) радим у Удружењу, као секретар – професионалац.

НАТО БОМБАРДОВАЊЕ

(Агресија НАТО авијације на Републику Српску)

Авијација НАТО пакта извршила је напад на Републику Српску 1995. на крају отаџбинског одбрамбеног рата. Том приликом бомбардоване су: стамбене зграде, приватне куће, мостови, репетитори, трафо станице... Убијено је много недужног српског народа. Посебно су се авиони НАТО злочинаца окомили на Србиње, јер их је потплатио Алија Изетбеговић, председник СДА, великим новчаним средствима које је добијао од азијских муслиманских земаља: Ирака, Ирана, Саудијске Арабије и др. Тако су авиони НАТО пакта уз Изетбеговићеву помоћ поломили све мостове на ријеци Дрини у Србињу.

У том злочиначком налету срушен је и бачен у воду стари жељезни мост на Дрини код КП Дома, бетонски мост у близини зграде општине Србиње, а који је повезивао Србиње са магистралним путем Горажде – Гацко, те мост на ријеци Бистрици (Брод код Србиња), на магистралном путу Сарајево – Никшић.

НАТО авијација је упорно покушавала да сруши и мост код Брода

на Дрини, у индистријском делу Србиња, који је спајао путеве Сарајево – Никшић и Београд – Фоча – Дубровник.

Поред мостова рушени су смишљено и стамбени објекти, а од детонација оштећени су и сви остали објекти, установе и господарска добра.

Злочиначка НАТО авијација је својим затрованим бомбама убијала недужни народ Србиња, а убија га и данас.

(Агресија НАТО авијације на Србију)

Када је НАТО агресор извршио злочиначки поход на Републику Српску и њен народ, припрема се да направи још већи злочин над српским народом у Србији.

НАТО авијација кукавички напада Србију 1999. године. Руши и ломи све што се може срушити и поломити: стамбене зграде, рударска насеља, мостове, путеве, цивилне аутобусе, жељезничке станице, цивилне фабрике, аеродроме, телевизијске станице, репетиторе. . . убија децу и недужне раднике, рударе, новинаре. . .

Злочиначка НАТО авијација својим затрованим бомбама и данас убија недужни народ у Србији.

Народ Србије се као никада до тада сложено одупире НАТО злочинцима, бранећи Србију и своје животе.

Народ Србије својим тијелима брани мостове Београда. Посебно бране Бранков мост поручујући злочинцима да мост могу срушити у Саву само заједно с њима. Тако је Бранков мост и одбрањен, тијелима грађана Србије који су се дан и ноћ смјењивали на њему одржавајући концерте на њима, што није забиљежено ни гдје на свијету.

Када смо ми из Србиња видјели на ТВ-у како браћа из Србије храбро бране мост одлучили смо да и ми организујемо пут у Београд и да се тако солидарисемо са невино нападнутим српским народом у Србији.

Била је то опасна акција у којој је учествовао велики број грађана Србиња. Аутобусом смо се упутили пут Београда који је 350 км удаљен од Србиња, крећући се кроз Србију под сиренама које су означавале нападе из ваздуха. НАТО кукавице нису бирали циљеве, бомбардовали су чак и цивилне аутобусе.

На нашем аутобусу виорила се српска застава, коју је носио и

држао на Бранковом мосту Жарко РАДОВИЋ. На предњем дијелу је стајала велика фотографија Слободана Милошевића и парола: ПОБИЈЕДИТЕМО НАТО ПАКТ.

У Београду нас је примила група људи, организовани да дочекују нас из Старе Херцеговине. У тој делегацији су били људи који су поријеклом из Старе Херцеговине, а дуже времена живе и раде у Београду. На челу те делегације која нас је дочекала у Београду био је Сава Владичић из Фоче.

Делегација нас је спровела до Бранковог моста где нас је чекало преко 50.000 (педесетхиљада) људи.

Мост је био добро освијетљен и на њему је била саграђена висока бина, са јаким озвучењем. На бини су се непрестано смјењивали говорници из читавог мирољубивог свијета и познати пјевачи и забављачи.

Тада је водитељ скупа изашао на бину и обавијестио све присутне грађане и медије да је управо стигла група људи из Србиња и додао: «Сада ће Вам се у име њих обратити Вељко Вилић».

Пошао сам уз степенице, попео се на бину и пришао микрофонима. Испред мене је стајало преко педесет хиљада људи и поздравило нас бурним овацијама. Такав дочек и аплауз нисам никад ни доживио ни видео.

Обраћајући се грађанима Србије и Београда са Бранковог моста, између осталог сам рекао:

Драги братски народе Србије, драга Србијо, драги Београде!

У овим тешким данима, када НАТО злочинци и кукавице бомбардују и руше српске градове, ломе мостове, саобраћајнице, рударска насеља, убијају затрованим бомбама српски народ, дошли смо из Старе Херцеговине да Вас поздравимо и да заједно са Вама нашим тијелима бранимо и одбранимо Бранков мост, који је сада симбол Србије...

На крају сам још рекао: агресорски авиони НАТО пакта могу срушити Бранков мост само заједно с нама! Српски народ је и у тежим условима побјеђивао непријатеље, па ће побиједити и кукавичке авионе НАТО пакта. Желим Вам брзу побједу:

Живљела Србија!

Живљела Република Српска!

Живио Београд!

Говор је бучно поздравило 50.000 људи.

Послије се Сави Владичићу јавио један доктор наука из Темишвара који му је рекао да је говор Вељка Вилића био најискренији и најбољи који је до сада чуо на Бранковом мосту. Био је то како је рекао прави говор у право вријеме. Овај мој говор на Бранковом мосту су преко сателита пренеле скоро све земље Европе, Канаде, Америке, Азије, Аустралије. . .

Тог прољећа 1999. године српски народ је бранио и одбранио Бранков мост, Београд и Србију.

ПРОТЕСТНИ СКУПОВИ ПЕНЗИОНЕРА СРБИЊА

После Отаџбинског рата, пензије су расле, и те пензије су биле доста солидне све до 15. маја 2000. године, када је тадашња Влада Републике Српске, обустевила исплате пензија: за други део мајске пензије, за мјесеце јуни, јули, август и септембар 2000. године.

Пензионери за четири мјесеца и 15 дана у 2000. години нису добили ни једну пензију. Замислите када пензионери нису добили пензије за горе наведене мјесеце, а који су живјели само од пензије, какав им је живот био и како су преживљавали.

За мјесеце октобар, новембар и децембар, пензије се умањују за 50%. Све се то дешава у 2000-ој години.

Почетком 2001. године, долази нова Влада, а стари послови. Нова Влада умањује пензије од 50% до 28%. То умањење постоји и дан данас. Просјек наших пензија у односу на просјек плата износи 36 %. Тако велика разлика плата и пензија нема ни у једној држави бивше Југославије, па ни у европским државама, не постоји таква разлика између пензија и плата.

Народна Скупштина Републике Српске је донијела Закон о пен-

зијско инвалидском осигурању у септембру 2000. године. Тим законом одузета су многа стечена права пензионерима, смањен је пензијски основ са 85% на 75%, одузета је туђа њега тешко обољелим пензионерима, као и многа друга стечена права пензионерима су одузета тим законом.

Одузимање стечених права није урадила ниједна држава бивше Југославије, па ни Федерација Босне и Херцеговине, а ето наведени Закон пензијског и инвалидског осигурања Републике Српске може то да ради.

Ради наведене неправилности и штете које су нанијете пензионерима у Републици Српској, Удружење пензионера Општине Србиње организовало је у посљедњих неколико година девет протестних скупова, на подручју Општине Фоча/Србиње.

На сједници ванредне Скупштине удружења пензионера, одржаној дана 03. 11. 2000. године, констатовано је да су пензионери у тешком материјалном и здравственом положају. Анализирајући тежак материјални положај пензионера Скупштина је донијела:

ОДЛУКУ

Да сви пензионери на подручју Општине Фоча/Србиње изађу на улице и да на тај начин протестују мирном шетњом. Циљ је био да покажемо онима који су нас довели у овакав неизвјестан положај у каквом стању се сада налазимо и да то убудуће не могу радити.

Обавјештавамо Министарство унутрашњих послова, Центар јавне безбједности Фоча/Србиње, да ћемо обуставити саобраћај на магистралном путу на раскрсници на Броду два сата.

Центар јавне безбједности својим рјешењем нам забрањује да обустављамо саобраћај на магистралном путу на Броду. И поред те забране наше Удружење је одржало протесни скуп и обуставило саобраћај на магистралном путу.

Од 2000. године до 2004. године Удружење пензионера је одржало девет протесних скупова на сваком скупу одржао сам пригодан говор, а овдје ћу навести само један који сам одржао на Тргу Краља Петра I у Фочи. Остали говори на осталим скуповима су слични.

Шта сам у свом говору рекао?

Поштовани пензионери и пензионерке

Нећу вас ословити са господо, из простог разлога што смо ми пензионери у тешком материјалном и здравственом положају. Већина наших пензионера гладује, па према томе не можемо бити господа.

Влада и надлежне институције Републике Српске довели су све пензионере у неизвјестан положај и на најнижи степен људског опстанка. Овим протестом желимо да упознамо надлежне органе Републике Српске са нашом тешком социјалном економском ситуацијом и ако они добро знају да је наше социјално економско стање катастрофално.

Пензионери у Републици Српској никад нису били у тежем материјалном положају него су то данас.

Најдрастичнији примјер је 2000. година када пензионери нису примили пензије за четири и по мјесеца.

Пензије од 01.01.2000. године, када је дошла нова Влада на челу са Иванићем, а касније и Микеревићева влада, умањују се систематски од 40% да би се и дан данас умањивале.

То су огромна средства која су отета од биједних пензионера.

На подручју наше општине 914 пензионера имају пензију испод 100 КМ.

Када пензионер плати све намете и дажбине, пензионеру од пензије за исхрану не остаје скоро ништа. О пензионерима нико не води рачуна, једино се захваљујемо медицинском особљу, који свој посао хумано обављају, тако да старим и болесним пензионерима, према утврђеној дијагнози, прописију лијекове, али већину тих прописаних лијекова пензионер не може да плати од своје мале пензије и ти рецепти завршавају у корпи за смеће, а не у апотекама.

Одузета су нашим пензионерима у Републици Српској, стечена права, која су стекли приликом пензионисања по закону Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине.

Стечена права својим пензионерима није одузела ни једна држава бивше Југославије, па ни наше комшије у Федерацији.

Одузимање стечених права не познаје ни међународно право, а ето Република Српска и то може да чини.

Предсједник Владе Републике Српске Драган Микеревић, на сједници Скупштине јавно је изјавио, да ће се материјални положај пензионера побољшати на краткорочне и дугорочне рокове.

Као дугорочни рок је означио 10 година, значи побољшаће материјални положај пензионера када 50% садашњих корисника пензија умре.

Ово што се ради са нашим пензионерима је жалосно.

Такво понашање једне владе према пензионерима не постоји сигурно нигдје у свијету.

ЗАХТЈЕВИ ПРОТЕСТНОГ СКУПА:

1. Да се пензије исплаћују по рјешењима,
2. Да се свим пензионерима исплате 4 заостале пензије
3. Да пензије прате раст плата радника у Републици Српској,
4. Да се исплате заостали проценти умањења пензија,
5. Да се врате стечена права пензионерима.

Протестни скуп пензионера је трајао три сата.

ПИСМО ВОЛФГАНГУ ПЕТРИЧУ

(Писмо господину Волфгангу Петричу заведено под бројем: 117/00 од 27.11.2000. године).

Господине Високи Представниче!

Непријатно изненађени Вашом интервенцијом у Закону о пензијском и инвалидском осигурању Републике Српске, обраћамо Вам се у име 3450 пензионера и њихових породица. Донешен је нови Закон о пензијском и инвалидском осигурању, тако што ће, почев од јануара 2002. година, висина пензија износити, односно зависити од висине улагања осигураника у Фонд за пензијско и инвалидско осигурање.

Наредна, 2001. година, одређена је као прелазна у којој ће се задржати систем пензијских разреда одређених према стручној спреми осигураника, односно корисника пензије.

Закон је ступио на снагу 30. септембра 2000. године и већ је отпочела његова примјена.

Схватајући изузетно тежак положај пензионера, Народна Скупштина Републике Српске је 6. октобра на захтјев пензионера извршила допуну Закона о пензијском осигурању, коме је додат члан 130а, према коме се гарантује достигнути ниво пензија, чији просијек износи 145 КМ, као и најнижа пензија од 80 КМ. Тако је поступљено зато што је

Влада донијела одлуку да из посебног Фонда солидарности гарантује најнижу пензију у висини од 80 КМ.

Према Вашој одлуци, сви пензионери су изједаначени са оним пензионерима који имају минимални радни стаж и најнижу пензију.

То је оно што Вашу одлуку чини неприхватљивом.

На страну и сва та апсурдност такве интервенције, наше Удружење је убјеђено да нисте имали ни овлашћење да доносите такву одлуку.

Још једна апсурдност која стоји у вашој одлуци је: ...најнижа пензија у Федерацији је 117 КМ, а најнижа пензија у Републици Српској је 80 КМ.

Питамо Вас зашто правите разлику међу пензионерима у једној истој држави, која се зове Босна и Херцеговина.

Требали би то да објасните нашим пензионерима.

И још нешто вас питамо: Имате ли право да на такав начин вршите ту високу функцију која вам је повјерена?

Господине Високи Представниче,

Сви пензионери Републике Српске од вас захтијевају да ставите ван снаге вашу одлуку и да тиме исправите велику грешку коју сте учинили свим пензионерима Републике Српске.

ПРИЈЕМ КОД ПРЕДСЈЕДНИКА ВЛАДЕ, ГОСПОДИНА ДРАГАНА ИВАНИЋА

(Шта сам рекао Иванићу у јулу 2001. године?)

Раније сам се Вама обраћао и упознавао Вас са тешким материјалним и здравственим положајем наших пензионера. Обраћали смо вам се писмено, али нисмо од вас никад добили одговор.

Ово је прилика да вас подсјетим када су настали тешки дани за наше пензионере.

Било је то у мају мјесецу 2000. године, када пензионери нису примили други дио мајске пензије, а за јуни, јули, август и септембар, пензионери нису примили ни једног фенинга.

За октобар, новембар и децембар 2000. године пензије су умањене од 50 % до 42 %.

Замислите господине предсједниче, како су пензионери преживљавали у 2000. години.

Тада из те трауме и тешког материјалног положаја, пензионери подигоше главе и рекоше “ми вјерујемо у Бога и Иванића”.

Тачно је Бог нас није заборавио и сваке године Бог нас прима све више и више у свијет небески. У 1999. години на подручју наше општине умрло је 97 пензионера, у 2000. години умрло је 117 пензионера, а у 2001. години на подручју наше Општине умрло је 132 пензионера.

Ви господине предсједниче, заборавили сте пензионере, настављате и дан данас да умањујете и онако мале пензије. Кажете просјек пензија је повећан са 85 на 120 КМ.

Како је то учињено? То је учињено на незаконит начин, умањили сте права на повећање пензија свим пензионерима који имају пензију већу од 80 КМ, а повећали најмање пензије на 80 КМ. Тако да сте са овим потезом довели већину пензионера још у тежи материјални положај.

На пример, пензионери са средњом стручном спремом и КВ имају пензију у просјеку 120 КМ. Значи пензионер који има два члана

домаћинства по члану има 60 КМ.

Са вашом уредбом довели сте пензионере који су радили 40 година у тежи положај од оних који добијају породичну пензију, а немају ни једног дана радног стажа.

Кажете пензије су повећане, а ја вам кажем да пензије нису повећане од априла мјесеца 2000. године.

На пример, пензионери са вишом школском спремом и ВК, пензију су имали у априлу мјесецу 2000. године 203 КМ, сада та категорија прима исту толику пензију од 203 КМ. Значи пензије нису повећаване од априла мјесеца 2000. године.

Господине предсједниче, најнижа пензија у Федерацији је 145 КМ, а у нас 80 КМ.

У Федерацији, пензионери који су отишли у пензију по бенефицираним условима, имају пензију од 400 до 800 КМ, а код нас имају пензију од 140 КМ до 200 КМ.

Како видите тамо су пензије много веће. Зашто тако велика разлика? Сви смо ваљда ми у истој држави.

Обуставили сте тешко обољелим пензионерима туђу његу и сад су ти пензионери препуштени сами себи. Могу у стану умријети и да се не зна за неколико дана да ли су живи или мртви.

Укинули сте пензионерима накнаду за тјелесно оштећење које су добили приликом активног рада, а не послије пензионисања.

Укинули сте пензионерима једногодишњи просјек плата за обрачун пензија, а ти пензионери су радили на тешким и по здравље опасним пословима.

Господине предсједниче!

Удружење пензионера општине Србиње има 3500 пензионера, 1272 пензионера имају пензију испод 100, а већина осталих до 200 КМ.

Болесни пензионери рецепте за лијекове бацају у корпу за смеће, јер скупе лијекове не могу да плаћају.

Народна Скупштина Републике Српске донијела је Закон о пензијском инвалидском осигурању у септембру мјесецу 2000. године. У члану 193. тог Закона каже се: одредбе из члана 48. до 58. примјењују се од 01.01.2002. године.

У члану 3 истог Закона каже се: обим права зависи од дужине пензијског стажа и висине плате.

Ви и дан данас тај закон не примјењујете, већ пензије обрачунавате по стручној спреми што то ни једна држава не чини.

На основу изложеног поставио бих вам неколико питања:

1. Када ће се почети примјењивати Закон о пензијском инвалидском осигурању, који је донијела Народна Скупштина Републике Српске још давне 2000. године?

2. Када ће се вратити стечена права пензионерима која су бесправно одузета?

3. Када ће се пензије пензионера Републике Српске изравнати са пензијама пензионера у Федерацији?

4. Када ће раст пензија пратити раст плата у Републици Српској?

5. Да ли се могу пензионери ослободити плаћање лијекова и љекарских прегледа?

6. Када ће се пензионери ослободити плаћања камата на утрошену електричну енергију?

На постављена питања никад нисмо добили одговор.

Пензионери и даље муче своју муку.

САСТАНАК СА ПРЕДСТАВНИЦИМА ХЕЛСИНШКОГ КОМИТЕТА

**(Састанак са представницима Хелсиншког Комитета
одржан дана 22.10.2003. године).**

Шта сам рекао тим представницима?

Пошто сам дуго година предсједник Удружења пензионера Општине Фоча/Србиње, позната ми је тематика пензионера и њихов тежак материјални и здравствени положај. Један број пензионера је на ивици глади. Никад наши пензионери нису горе живјели него што данас преживљавају.

Обраћали смо се свим надлежним органима у Републици Српској и у Федерацији, али нам нико није помогао да би се побољшао материјални положај пензионера.

Обраћали смо се Дому за људска права у Сарајеву и тај Дом није ништа предузео да би се наше материјално стање поправило, па је добро што се тај Дом расформирао, јер као такав не треба да постоји.

Обраћали смо се и Високом Представнику господину Петричу, он умјесто да помогне пензионерима у Републици Српској он нам одмаже, доносећи одлуку, да најнижа пензија у Републици Српској буде 80 КМ, а у Федерацији 117 КМ.

Петрич доноси одлуку да се пензије у Републици Српској исплаћују колико приспије доприноса у Фонд пензијског и инвалидског осигурања у Републици Српској, док то не чини – не ограничава у Федерацији.

Морам још да Вам кажем да је Петрич чинећи све што је чинио српским пензионерима у Републици Српској, мислио је на четрнаесту годину из неког прошлог вијека.

ЗАВРШНА РИЈЕЧ АУТОРА

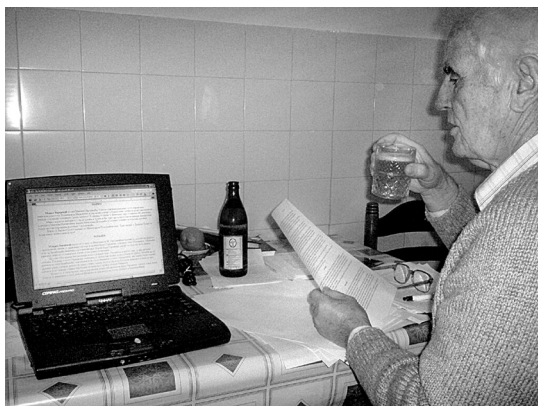
Изгледа да је судбина села Браићевића и других гатачких села, по обављеном часном задатку, у борби против партизана и усташа – муслимана, да се нађу на путу заборавља и да их на том путу налазе дјеца, унучад и најближи сродници, враћајући им имена и дјела у књигу и историју.

Ево и ја на овај начин, бар дјелимично, да испуним свој дуг према мојим Браићевљанима, који се јуначки борише против партизана и усташа – муслимана у Другом свјетском рату, да би заштитили српски народ од уништења.

У тим славним борбама многи од њих остадоше по југословенским врлетима. Највише их остаде на Лијевче Пољу, заједно са својим командантом Милорадом Поповићем.

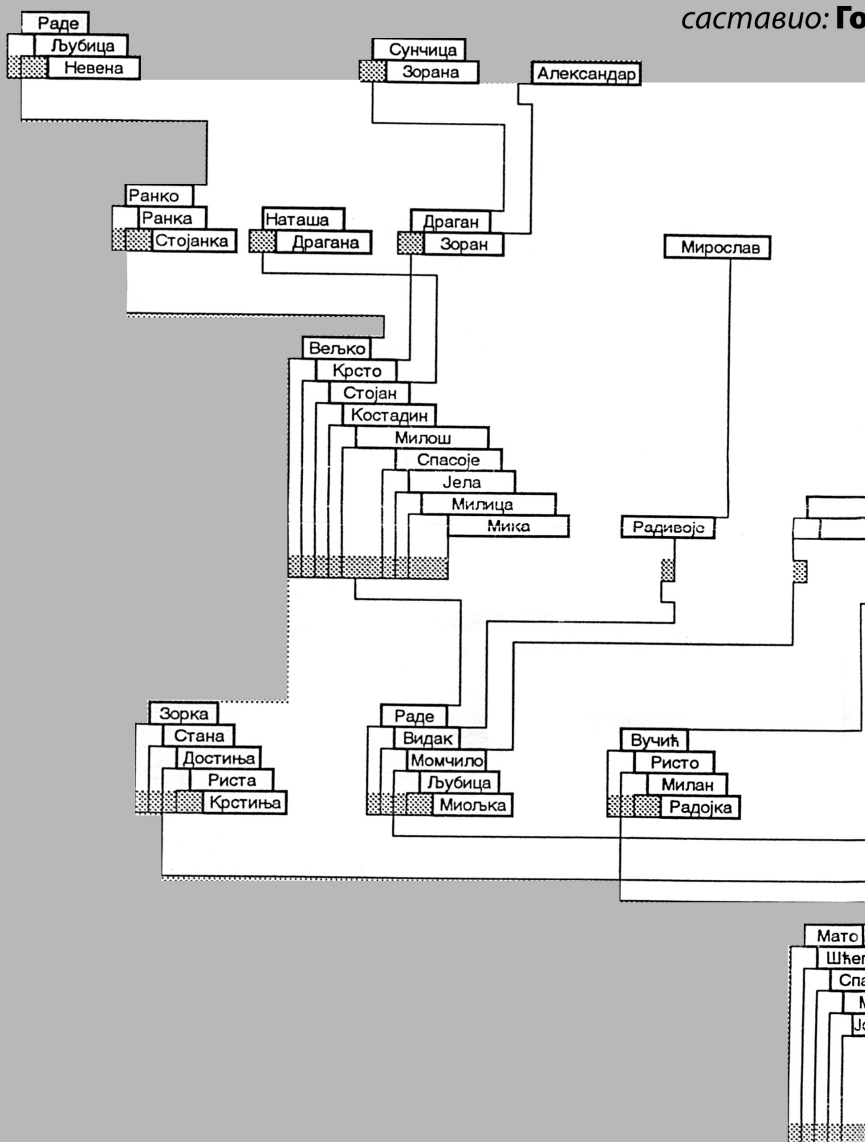
Надам се да ће ова књига доћи у руке најближих сродника погинулих јунака и да ће ми они доставити било какве нове податке које имају о тим злочинима, како бих о томе у некој другој књизи употпунио слику тих давно прошлих догађаја.

ДА ИХ НЕ ЗАБОРАВИМО!

Родослов бра

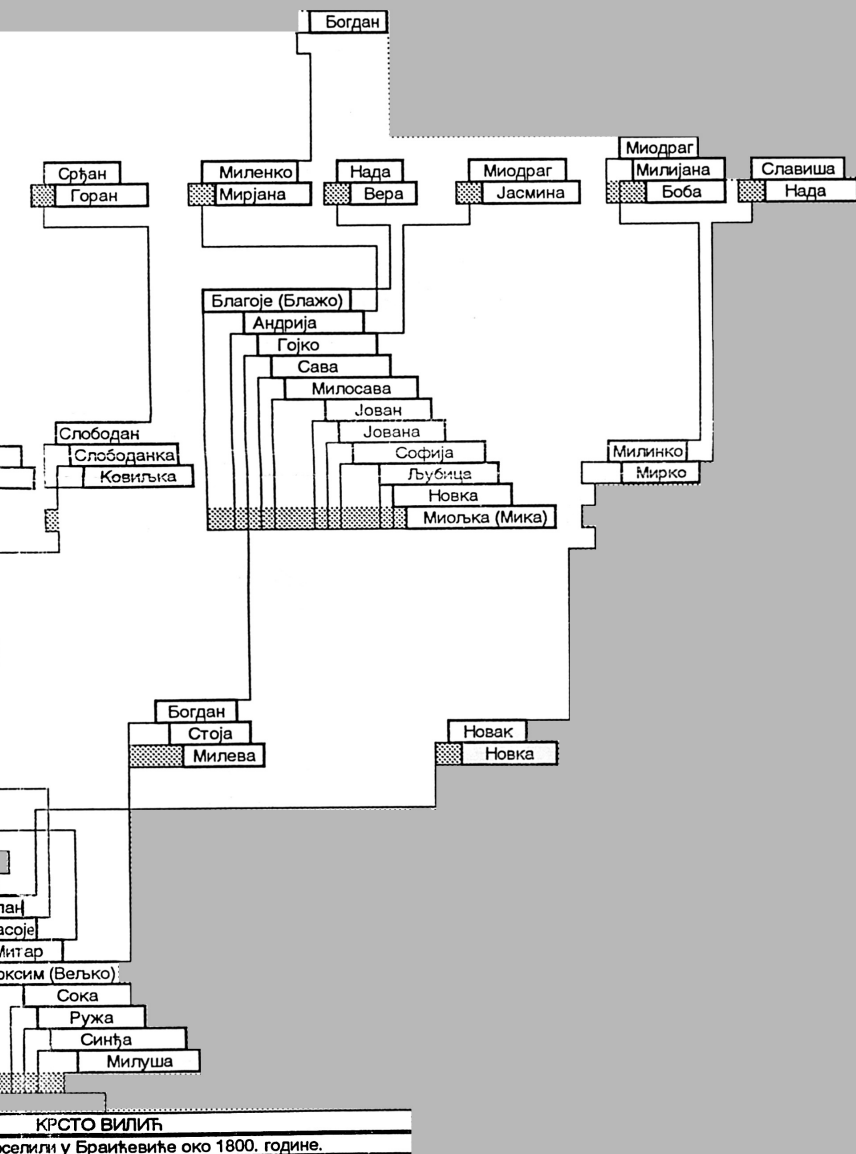
саставио: Го

Први Вилићи су се до

Тства Вилића

јко Б. Вилић

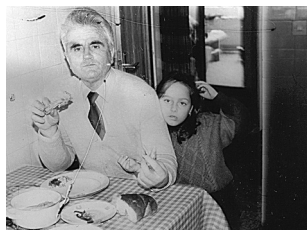

Вилићи код фото Мазиха у Фочи почетком 60-их

Ранка и Стојанка
фото Мазих

Вељко и унука Ана 09.03.1986.
фото Мики и Буца

Вељко и Драгица, Фоча 1996. год.

Вељко и Раде

Вељко са сарадником у
канцеларији пензионера
у Фочи

Ранко, Невена и Драгица

Вељко, Драгица и Стојанка у
Фочи, јун 1958. год.

Ранка, Ранко и Стојанка у Београду, 06.09.1995.
на испраћају Стојиног сина Мирослава у Канаду

Ранка

Породица Миленка Драгићевића

Стојанка са Матејом и Теодором

Зорица и Филип у Канади

Мирослав и Зорица
у Канади

Биљана и Катарина

Милош и Стојанка Драгићевић

Педесет година брака - Вељко и Драгица са децом у
Фочи 27.11.1999. године

Нада

Марија

Љубица

Гојко

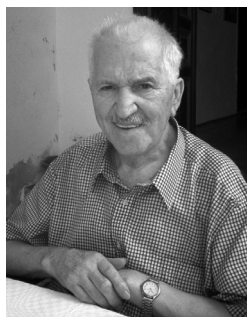
Јована

Миленко

Састанак Вилића у Сутјесци 28.98.2005. године

Андрија

Вељко Вилић
(правник у пензији)

КАД ШЕГРТИ ВЛАДАЈУ
(Браићевићи, 1942 – 1999)

Садржај:

О аутору	3
Посвета	5
Постанак села Браићевићи	7
Породица Вилић	9

ЧЕТНИЦИ

Други свјетски рат	11
Долази војвода	17
Злочин без казне	21
Рушење вјечите куће мученика	25
Споменик мученицима	27
Страдања	31
Страдање моје породице	45
Сазнање о смрти моје мајке	52
Одлазак из села Гареве	54
Бјекство од куће	58
Повратак из Луковица	61

ПАРТИЗАНИ

Присилна мобилизација	64
На пут у смрт	71
Демобилизација	75
Прво запослење	76
Отпуштање из службе	80

ПЕНЗИОНЕРИ

Пензија	86
НАТО бомбардовање	87
Протестни скупови пензионера Србиња	90
Писмо Волфангу Петричу	93
Пријем код Предсједника владе РС – Драгана Иванића	95
Састанак са представницима Хелсиншког комитета	98
Завршна ријеч аутора	99
Породично стабло	100
Породични албум	102

Вељко Вилић
КАД ШЕГРТИ ВЛАДАЈУ
(Браићевићи, 1942 – 1999)

Ауторско издање

УНОС ТЕКСТА И КОРЕКТУРА:

Ана и Ранко

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАДА:

Горан и Димитријевски и Раде Вилић

ПРЕЛОМ И DESIGN:

Горан Димитријевски
(ОДИН Вршац)

ФОТОГРАФИЈЕ:

Фото МАЗИЋ – Фоча,

Фото ДОША Вршац,

Вељко Вилић (фотографије Браићевића),

Ранко Вилић

Мики & Буцо

НАСЛОВНА СТРАНА:

Грб породице Вилић – у гипсу

Рад академског вајара, доктора

Радована Ковачевића – КОБРЕ

Београд

ТИРАЖ:

200 комада

ШТАМПА:

ТУЛИ Вршац

ФОЧА, 2006.